

Verklaring Intellectueel Eigendom

De Universiteit Utrecht definieert plagiaat als volgt:

Plagiaat is het overnemen van stukken, gedachten, redeneringen van anderen en deze laten doorgaan voor eigen werk.

De volgende zaken worden in elk geval als plagiaat aangemerkt:

- het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens of verwijzing;
- het opnemen van een vertaling van teksten van anderen zonder aanhalingstekens en verwijzing (zogenaamd "vertaalplagiaat");
- het parafraseren van teksten van anderen zonder verwijzing. Een parafraze mag nooit bestaan uit louter vervangen van enkele woorden door synoniemen;
- het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;
- het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplichtig aan plagiaat;
- het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die al dan niet tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

Ik heb mij in het aangehechte MA-eindwerkstuk niet schuldig gemaakt heb aan plagiaat.

bovenstaande definitie van plagiaat zorgvuldig gelezen en verklaar hierbij dat ik

Tevens verklaar ik dat dit werkstuk niet ingeleverd is/zal worden voor een andere cursus, in de huidige of in aangepaste vorm.

Naam: Tim Wildeboer

Studentnummer: 6247199

Plaats: Amsterdam

Datum: 14-06-2019

Handtekening:

Tussen commerciële drek en heerlijke nostalgie.

De disco-rage door de lens van de Nederlandse dagbladers in de late jaren '70

Tim Wildeboer - 6247199
Scriptie MA FTV (MCMV16040)
Dr. André van der Velden
2018/2019 – Blok 3
14-06-2019
Amount of words: 14.932

Lijst van dagbladen

PPN	Titel krant	Begindatum	Einddatum
832675288	<i>de Telegraaf</i>	1-jan-1893	31-dec-1994
41286956X	<i>de Telegraaf</i>	2-mrt-1970	30-nov-1971
832688045	<i>De Tijd</i>	2-jul-1846	31-dec-1958
412869594	<i>de Volkskrant</i>	2-ja-1940	30-dec-1995
832737666	<i>De Waarheid</i>	23-nov-1940	28-apr-1990
412869543	<i>Het Parool</i>	1-mei-1945	30-dec-1995
832737143	<i>Het Vrije Volk</i>	9-apr-1929	2-feb-1995
865061483	<i>Leeuwarder Courant</i>	1-jan-1892	28-jan-1995
83245351X	<i>Limburgs Dagblad</i>	5-okt-1918	31-dec-1994
810209039	<i>Nederlands Dagblad</i>	30-dec-1967	31-dec-1994
833013246	<i>Nieuwsblad van het Noorden</i>	2-jun-1888	31-dec-1994
832460699	<i>NRC-Handelsblad</i>	1970-1995	
412789353	<i>Trouw</i>	18-feb-1943	30-dec-1995

Lijst van afbeeldingen

- Afbeelding 1: Clock House..... p. 6
- Afbeelding 2: Nationaal-Heerlerheide..... p. 33
- Afbeelding 3: Het land van Bartje.....p. 35
- Afbeelding 4: Club De Grot..... p. 36

Inhoudsopgave

Lijst van dagbladen	3
Lijst van afbeeldingen	3
Inleiding	5
<i>Relevantie</i>	7
<i>Theoretisch kader</i>	8
<i>Methode</i>	11
<i>Bronnencorpus</i>	11
<i>Hoofdstukindeling</i>	14
Hoofdstuk 1: Discocultuur als cultureel fenomeen	15
<i>Commerciële oorsprong van de disco-rage</i>	15
<i>Discotheekbezoekers dansen op discomuziek in de discotheek</i>	18
<i>Slot</i>	20
Hoofdstuk 2: De discoster Travolta	21
<i>De commerciële oorsprong van Travolta</i>	21
<i>De verheerlijking van de sterrenstatus van Travolta</i>	23
<i>Heerlijke nostalgie</i>	23
<i>Regionale fan-praktijken</i>	27
<i>Slot</i>	28
Hoofdstuk 3: Discoactiviteiten en evenementen	30
<i>Grootschalige disco evenementen</i>	30
<i>Kleinschalige discoactiviteiten en evenementen</i>	32
<i>Slot</i>	38
Conclusie	39
Literatuurlijst	44
Online bronnen	46
Bijlagen	47
<i>Bijlage 1: Oververtegenwoordiging</i>	47
<i>Bijlage 2: Disco als algemeen cultureel fenomeen</i>	47
<i>Bijlage 3: Discoster Travolta</i>	50
<i>Bijlage 4: Discoactiviteiten en evenementen</i>	55

Inleiding

Disco. Eind jaren '70 werd het een rage, ook in Nederland. Disco was muziek. Maar niet alleen dat. Gezien vanuit het publiek, en dan vooral vanuit het jeugdige publiek, was disco ook naar bepaalde films gaan. Disco-films. *Saturday Night Fever* (1977), *Thank God, It's Friday* (1978), *Grease* (1978). Het was luisteren naar de radio en naar grammofoonplaten. De top 40, *The Bee Gees*. Het was televisie kijken. AVRO's Toppop. En het was uitgaan. Naar de discotheek. Dansen. Waarbij de ware disco-fan zorgde dat hij of zij er op de juiste manier uitzag. Het passende kapsel, de juiste kledingstijl. Afgekeken van de sterren in de disco-films, van de bands, de disco-zangers en -zangeressen van wie de foto's circuleerden in de media. John Travolta, Olivia Newton John, Donna Summer, de gebroeders Gibb. Hoever je meeging in de rage, hing af van verschillende dingen. Je fanatisme als fan, de stimulans of druk om mee te doen binnen je peer group, het geld dat je te besteden had, je danstalent, je eigen creativiteit in het modelleren van je uiterlijk. En niet te vergeten de concrete mogelijkheden en 'podia' die je eigen leefomgeving bood om te participeren, passief of actief.

Hoe in de context van de discorage muziek, film, uitgaan, dansen en iets alledaags als het kiezen van je kleding op elkaar inhaakten, zie je ook in de Nederlandse kranten uit de jaren '70. Waarschijnlijk het vaakst en het meest beeldend op de advertentiepagina's. Waar je bijvoorbeeld de reclamecampagnes van modegigant C&A aantreft voor Clock House, een ondermerk dat speciaal gericht was op jongeren en uitvoerig inspeelde op de disco-rage.¹ Zoals deze, uit begin september 1978, bedoeld om lezeressen te verleiden tot de aanschaf van een "swingende disco combinatie":

¹ "Clock House," Labels, C&A, geraadpleegd op 19 Mei, 2019, <https://www.c-and-a.com/uk/en/corporate/company/about-ca/labels/>.

Wanneer is't tijd voor CLOCK HOUSE?

☆ Als je 'n leuke band en 'n kapotte uitlaat hebt. ☆ Als de wastafel verstopt zit en de trein vertraging heeft. ☆ Als er 'n kras in je nieuwste LP zit. ☆ En als je niet meer weet wat je aantrekt als je 'n lekker avondje uit gaat. Dan... ja dan is 't hoogtijd voor CLOCK HOUSE.

THE CLOCK HOUSE FASHION GROUP: Brengt 'n hele aparte kollektie. Voor drive-in shows en festivals. De nieuwste modeattracties worden ogenblikkelijk toegepast. Dat doet 'n speciaal team: The Clock House Fashion Group. Die hebben begrepen hoe je er goed uit ziet, voor niet al te veel poen.

PATRICIA PAAY, zangeres:
 "Dansers, swingers, rockers en discoliefhebbers, het zijn weer grote tijden voor de dansvloer. Bij de disco-shows, in de discotheek of op dansies en zelfs in de bioscoop dansen ze de benen van het doek. Jij ook?" Tussen haakjes: "Thank God it's Friday" al gezien?"

★★★★★★★★
 Swingende disco combinatie. Sadjngians broek met lichtgewicht jurkje. 34-42 120,-

C&A

CLOCK HOUSE

C&A is toch voordeliger!

Afbeelding 1: Afbeelding van advertentie "Clock House" uit de Volkskrant, op 1 september, 1978.²

² "Wanneer is't tijd voor Clock House?," de Volkskrant, 1 september, 1978, 24.

De echte discofanaten herkenden in bovenstaande advertentie een aantal populaire discoverschijnselen. Zoals de Amerikaanse band *The Commodores*, in het groot afgebeeld op een televisiescherm. Deze band verzorgde de muziek voor de film *Thank God it's Friday* (1978). Waarin zij zelfs een kleine rol hadden. Dan was daar ook nog de Nederlandse discoster Patricia Paay. Zij stimuleerde alles wat met disco te maken had. Waaronder het bezoek aan genoemde film: "Tussen haakjes, 'Thank God It's Friday al gezien?'"³ Als klap op de vuurpijl leek Debbie Harry ook nog groot afgebeeld te zijn. Twee keer zelfs. Zij was de blonde "frontwoman" van de Amerikaanse band *Blondie*, die in de late jaren '70 qua muziekstijl opschoof van New Wave naar disco en daar wereldberoemd mee werd. Harry was gehuld in de swingende discokleding van Clock House. Voor 120 gulden kon elke lezeres precies dezelfde outfit aanschaffen.

Niet alles was hier precies wat het leek te zijn. De populariteit van Debbie Harry had in 1978 geresulteerd in een heuse Blondie look-a-like wedstrijd in Nederland, georganiseerd door *de Telegraaf*.⁴ "Meisjes uit alle hoeken van Nederland reageerden op de oproep."⁵ Na vele brieven en foto's te hebben bekeken, koos *de Telegraaf* de Amsterdamse Hansje Ravensteijn uit als winnaar. Die vervolgens door C&A werd ingehuurd als fotomodel. Krantenlezers konden "de Nederlandse Blondie" eind jaren '70 bewonderen in vele C&A advertenties: één van hen, maar nu opgenomen in de *glitter and glamour*-wereld van de showbizz.⁶

Dit verhaal documenteert mooi een dansrage en filmcultuur indertijd met elkaar interfereerden op een manier die aanzette tot publieksparticipatie.⁷ Maar het is slechts één voorbeeld. De geschiedenis van deze wisselwerking is veel langer en kent meer bloeiperiodes dan de dagen van de disco-rage uit de jaren '70. Denk ook aan de Elvis films in de jaren van de Rock-and-Roll en de tijd van de vroege geluidsfilm-revues, -operettes en -musicals uit de jaren '30. Tegelijkertijd is het een geschiedenis die nog maar mondjesmaat is beschreven en geanalyseerd. Terwijl dat wel heel relevant is, juist in het licht van de hedendaagse belangstelling van mediawetenschappers voor participatiegedrag van het publiek als vorm van mediaconsumptie én -productie. Het doel van deze thesis is bij te dragen aan het vullen van deze lacune in de mediageschiedschrijving.

Relevantie

Volgens auteurs als Nick Couldry en Elizabeth Bird dienen we media niet als een afgebakende, individuele discipline of culturele uiting te zien, waarbij een scherp onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende soorten media.⁸ Het gebruik van media en daarmee ook de manier waarop gebruikers

³ "Wanneer is't tijd voor Clock House?," *de Volkskrant*, 1 september, 1978, 24.

⁴ "Nederlandse 'blondies' stromen binnen," *de Telegraaf*, 25 maart, 1978, 19.

⁵ Stella Ruisch, "Dit is de Nederlandse Blondie," *de Telegraaf*, 15 april, 1978, 95.

⁶ "'Hansje omhoog of ik schiet': wie is die Nederlandse Blondie?," *Limburgs Dagblad*, 13 januari, 1979, 5; "Zou dit de tijd voor Clock House zijn?," *Leeuwarder Courant*, 14 december, 1978, 38.

⁷ Met sociale dans bedoel ik dansen als onderdeel van de sociale praktijk van het "uitgaan" door gewone mensen. Daarnaast bestaat ook dans als vorm van (al dan niet professionele opvoeringskunst), ofwel: theaterdans.

⁸ Elizabeth Bird, "Seeking the Historical Audience: Interdisciplinary Lessons in the Recovery of Media Practices," in *Explorations in Communication and History*, geredigeerd door Barbie Zelizer (New York: Routledge, 2008), 90-91;

er betekenis aan toekennen, dient vanuit de zogeheten media-etnografie juist begrepen én bestudeerd te worden als een geïntegreerd onderdeel van het alledaagse leven van mensen.⁹

Dat juist (sociale) dans een praktijk is die vaker een rol speelt bij het met elkaar in verbinding brengen van filmconsumptie en het dagelijks bestaan, komt óók naar voren uit bestaande wetenschappelijke literatuur. Literatuur over de jaren '70, maar ook literatuur die andere periodes behandelt, inclusief onze eigen tijd. Een voorbeeld van het laatste biedt een artikel van Sangita Shrestova over optredens van flashmobs in India, die dansnummers uit Bollywood-films opvoeren in de publieke ruimte en daar een middel van weten te maken waarmee ze zichzelf ook in politiek opzicht een stem geven.¹⁰ Voor wat betreft het discotijdperk heeft Tim Lawrence de interferentie tussen filmconsumptie, sociale dans en dagelijks leven onderzocht in zijn monografie *Love Saves the Day*, zei het dat hij vrijwel uitsluitend aandacht besteedt aan wat er gaande was in de VS. De film *Saturday Night Fever* (1977) heeft volgens Lawrence een grote rol gehad in de populariteit van de disco-subcultuur in de jaren '70.¹¹ Onderzoek op dit terrein dat zich richt op Nederland, ontbreekt vooralsnog volledig.¹² De doelstelling van dit werkstuk is om daar een begin mee te maken. De bronnenbasis die ik hierbij wil gebruiken, bestaat uit berichtgeving in Nederlandse kranten. Mijn vraagstelling luidt: Hoe bood het Nederlandse persdiscours van de jaren '70 het krantenlezende publiek een waarnemings- en interpretatieruimte voor wat betreft de discorage en de manier waarop die interfereerde met filmcultuur en het dagelijks leven?

Theoretisch kader

Mede onder invloed van het werk van Janice Radway, is er door de jaren heen meer aandacht gekomen voor het vraagstuk omtrent de rol van media in relatie tot het alledaagse leven. Dit komt voor een aanzienlijk deel door de komst van het internet en vervolgens web 2.0, als gevolg waarvan de mogelijkheden van mediaconsumenten om binnen hun dagelijkse leefomgeving op een actieve manier om te gaan met media enorm toenamen.¹³

Nick Couldry, "Theorising Media as Practice," *Social Semiotics* 14 no. 2 (2004): 115, DOI: 10.1080/1035033042000238295.

⁹ Een van de etnografen die zich in de jaren '80 al bezighield met dit vraagstuk en daar een invloedrijk artikel over schreef, is Janice Radway. Zie: Janice Radway, "Reception Study: Ethnography and the Problems of Dispersed Audiences and Nomadic Subjects," *Cultural Studies* 2, no.3 (1988): 359-376. In het bijzonder 366-368.

¹⁰ Sangita Shrestova, "Bollywood Dance as Political Participation? On Flash Mobs, New Media, and Political Potential," *Convergence: The International Journal of Research Into New Media Technologies* 19, no. 3 (May, 2013): 311-317. DOI: 10.1177/1354856513486532.

¹¹ Tim Lawrence, *Love Saves the Day: A History of American Dance Music Culture, 1970-1979* (Durham: Duke University Press, 2003), 304-307. Zie ook: Jaap Kooijman, "Turn the Beat Around: Richard Dyer's 'In Defence of Disco' Revisited," *Cultural Studies* 8, no. 2 (May 2005): 257-266; Tim Lawrence, "Disco and the Queering of the Dance Floor," *Cultural Studies* 25, no. 2 (March 2011): 230-243.

¹² Voor een op Nederland gericht onderzoek dat wel raakt aan deze kruisbestuiving, zonder deze problematiek centraal te stellen, zie André Van der Velden, "Het Hofplein en de illusie van een wereldstad," in *Interbellum Rotterdam: kunst en cultuur, 1918-1940*, geredigeerd door Marlite Halbertsma, Roman Koot, P. J. A. N. Rietbergen en Las Palmas (Rotterdam) (Rotterdam: NAI, 2001), 93-120.

¹³ Anders Ekström, Solveig Jülich, Frans Lundgren, en Per Wisselgren, "Participatory Media in Historical Perspective: An Introduction," in *History of Participatory Media: Politics and Publics 1750-2000*, geredigeerd door Solveig Jülich, Anders Ekström, Frans Lundgren en Per Wisselgren (New York: Routledge, 2011), 1-2, <https://doi.org/10.4324/9780203839324-5>.

Wetenschappers zagen het belang en de relevantie van deze ontwikkelingen en hebben dit vertaald naar de concepten *convergence* en *participatiecultuur*. Convergence omschrijft Henry Jenkins als het proces waarbij oude en nieuwe media samensmelten. Dit wil zeggen dat de content op elk individueel medium zich mogelijk ook verspreid via andere kanalen binnen andere media. Deze convergerende werking van media betekent ook dat het proces verandert omtrent hoe gebruikers met media interacteren of participeren.¹⁴ Aan participatie en participatiecultuur geeft Jenkins de volgende definitie: "The forms of audience engagement that are shaped by cultural and social protocols rather than by the technology itself." En vervolgens "Culture in which fans and other consumers are invited to actively participate in the creation and circulation of new content."¹⁵ Dit vraagstuk omtrent de rol van media in het alledaagse leven, wordt dus verder besproken, uitgedacht en gecontextualiseerd binnen het debat over convergence en participatie. Binnen dit debat zijn diverse posities te onderscheiden die relevant zijn voor het onderzoek dat ik wil uitvoeren.

Ten eerste zijn er wetenschappers die pleiten voor onderzoek naar niet digitale vormen van participatie. Vanuit een antropologische benadering stelt Elizabeth Bird dat onderzoek vaak te veel is gericht op heel actieve participanten en met name hun online gepraktiseerde vormen van participatie. Allerlei wel degelijk bestaande en relevante vormen van participatiegedrag blijven daarmee buiten beeld, aldus Bird.¹⁶ Net als de mensen voor wie zulk gedrag onderdeel is van hun omgang met media. Denk alleen al aan mensen die wonen in gebieden waar internettoegang geen vanzelfsprekendheid is. Al is de aandacht ervoor relatief beperkt, er zijn wel degelijk publicaties te vinden over niet of slechts gedeeltelijk digitaal verlopend participatiegedrag. Denk bijvoorbeeld aan een praktijk als cosplay, maar ook aan de al eerder genoemde artikelen van Shrestova en Lawrence over interferentie tussen sociale dans, filmconsumptie en dagelijks leven.¹⁷

Een tweede thema binnen de context van het onderzoek naar niet digitale vormen van participatiegedrag, is de aandacht voor vormen van participatie, die al bestonden (ver) voordat het web - en als gevolg daarvan web 2.0 - haar intrede deed. Volgens mediahistorici Anders Ekstrom, Solveig Jülich, Frans Lundgren en Per Wisselgren wordt participatie vaak onterecht getypeerd als een nieuw en revolutionair verschijnsel.¹⁸ Onderzoek naar specifieke historische fenomenen laat zien dat

¹⁴ Henry Jenkins, *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide* (New York: New York University Press, 2006), 282.

¹⁵ Jenkins, *Convergence Culture*, 290.

¹⁶ Volgens Bird hebben met name de bewoners van het noordelijk halfrond toegang tot het web, maar veel bewoners van het zuidelijk halfrond bijvoorbeeld niet. Dit betekent niet dat zij niet participeren, maar dat dit minder zichtbaar is voor wetenschappers die niet digitale vormen van participatie onderzoeken. Zie ook: Elizabeth Bird, "Are We All Producers Now?: Convergence and Media Audience Practices," *Cultural Studies* 25, issue 3-4 (September 2011): 504-506, <https://doi.org/10.1080/09502386.2011.600532>.

¹⁷ Sebastian Domsch, "Staging Icons, Performing Storyworlds - From Mystery Plays to Cosplay," *Film and Media Studies* 9 (2014): 125-139; Lawrence, *Love Saves the Day*, 304-307; Shrestova, "Bollywood Dance as Political Participation?," 311-317. Ook in de periode van de vroege film was overigens al sprake van interferentie tussen dans en film. Zie in dit verband: Laurent Guido, "Rhythmic Bodies/Movies: Dance as Attraction in Early Film Culture," in *Cinema of Attractions Reloaded*, geredigeerd door Wanda Strauven (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006), 139.

¹⁸ Ekstrom et al., "Participatory Media in Historical Perspective," 1-2.

participatiegedrag niet per se gebonden is aan nieuwe media; zo zijn er ook al voorbeelden van participatiegedrag te vinden uit eind achttiende eeuw.¹⁹

Lisa Gitelman stelt in dit verband dat ook nieuwe media ergens vandaan komen en dus een geschiedenis moeten hebben. Geschiedenis biedt volgens Gitelman niet alleen inzicht in praktijken uit het verleden, maar ook hoe er vandaag de dag een representatie van deze praktijken plaatsvindt.²⁰ Door het onderzoeken van de geschiedenis van nieuwe media, kunnen wetenschappers een beter begrip verkrijgen van hoe praktijken - zoals zowel digitale als niet-digitale vormen van participatie - vandaag de dag in al hun diversiteit tot uiting komen. In andere woorden biedt het historische inzicht in participatiegedrag context voor het begrijpen van de veranderingen die hebben geleid tot de diverse hedendaagse vormen van participatie.²¹ Met dit onderzoek poog ik daarom bij te dragen aan de verdieping van het inzicht in niet digitale vormen van participatiegedrag, om zo een basis te bieden voor vervolgonderzoek naar de relatie tussen historische en hedendaagse vormen van participatiegedrag.

Het derde en laatste standpunt dat ik hier wil bespreken is dat van de groep wetenschappers die een concrete aanpak of benadering hebben ontwikkeld om zoiets omvangrijks als de sociale praktijken van het publiek, waaronder media-gerelateerde praktijken, vanuit een historisch perspectief in kaart te brengen. Er valt daarbij een onderscheid te maken tussen twee verschillende benaderingen, namelijk de benadering van Bird - van huis uit antropologe - en die van mediahistorica Lynn Spigel.²²

De benadering van Bird is erop gericht om de daadwerkelijk uitgevoerde praktijken in kaart te brengen op basis van beschikbare documentatie. Voor Bird maakt het hierbij niet uit van welke aard deze documentatie is, (dit kunnen kranten zijn bijvoorbeeld, maar ook brieven, dagboeken, fysieke objecten, etc) zolang deze "teksten" maar een aanzienlijk onderdeel vormden van het alledaagse leven van het individu.²³ Anders dan bij Bird, richt de benadering van Spigel zich niet op hoe het publiek destijds daadwerkelijk participeerde. Voor haar ligt de focus met name op het in kaart brengen en doordenken van de discursieve en ruimtelijke kaders die de waarneming van media, mediagebruik en participatiegedrag aanstuurden. Spigel wil zo de waarnemingsmogelijkheden en interpretatieruimte verkennen waarover het publiek beschikte bij het omgaan met media als onderdeel van het dagelijks bestaan. Volgens Spigel valt dit te bereiken door het analyseren van de discoursen en fysieke ruimtes, die in het verleden het publiek een kader boden of aanstuurden tot bepaalde praktijken.²⁴

¹⁹ Ekstrom et al., "Participatory Media in Historical Perspective," 3-4.

²⁰ Lisa, Gitelman, *Always Already New: Media, History and the Data of Culture* (Cambridge: The MIT Press, 2006), 5.

²¹ Gitelman, *Always Already New*, 21-22

²² Bird, "Seeking the Historical Audience," 90-106; Lynn Spigel, "The Rise of Television and Its Audience, Reception History as Cultural History," (Angelo State University Symposium, 1998), 1-12.

²³ Bird, "Seeking the Historical Audience," 103-104.

²⁴ Spigel, "The Rise of Television and its Audience," 3-4, 10; Het begrip discourse is in dit onderzoek op dezelfde pragmatische manier en zonder te theoretiseren ingezet, zoals Spigel dat doet. In zekere zin draait het eerder om een analyse van discoursen, dan een daadwerkelijke discourse-analyse. Zie: Spigel, "The Rise of Television and Its Audience," 1-12.

Methodie

Dit onderzoek zoekt methodisch aansluiting bij de benadering van Spigel. Ik heb namelijk gepoogd te onderzoeken hoe in het Nederlandse persdiscours uit de jaren '70, de relatie tussen de fenomenen disco-rage, film en het dagelijkse leven naar voren kwam. Het persdiscours kan zo inzicht bieden in de waarnemings- en interpretatieruimte waarbinnen het toenmalige publiek betekenis toekende aan de fenomenen disco-rage en film, in relatie tot het alledaagse leven.

Volgens Spigel bestaat de zo'n door de pers aangeboden waarnemings- en interpretatieruimte uit een waaier van deels op elkaar aansluitende, maar ook en vooral met elkaar botsende en wringende *interpretative screens*.²⁵ De kwalitatieve analysemethode van Spigel is erop gericht om voor specifieke periodes en specifieke 'populaties' deze verscheidenheid, meerstemmigheid en ambiguïteiten in het geheel van interpretative screens naar boven te halen. Daarbij probeert ze ook de onderlinge hiërarchische verhoudingen tussen de interpretative screens bloot te leggen. Welke interpretative screens zijn dominantier dan andere? Overigens biedt de pers biedt een empirische toegang tot slechts een deel van de in een periode en voor het publiek beschikbare interpretative screens. Andere media dragen daar óók aan bij, net als de leden van het publiek zelf, eenvoudigweg omdat zij over die fenomenen met elkaar spreken. In navolging van Spigels methode, heb ik daarom bijdragen aan kranten geanalyseerd die betrekking hebben op sociale-dans en film in relatie tot het alledaagse leven, met als inzet om helder te krijgen waar de spanningsvelden en ambiguïteiten zitten in wat de kranten hierover meldden.²⁶ Spigel stelt overigens dat het type analyses dat zij uitvoert geen harde feiten oplevert, maar dat er door zorgvuldige reflectie wel een geïnformeerde gok ("conjectural knowledge") kan worden gemaakt over hoe een waarnemings- en interpretatieruimte tot stand is gekomen en uitwerkt.²⁷ Als onderdeel van die reflectie, dienen de resultaten van de analyse gekoppeld te worden aan bredere en ook meer langetermijn gedachte politiek-maatschappelijke contexten, zo stelt Spigel.²⁸

Een eerste stap in deze methode, was het onderscheiden van de inhoudelijke thema's die het persdiscours besprak en te bepalen of die thema's verbonden waren aan specifieke personen, instituties of andere historische actoren. Binnen de gevonden thema's ben ik vervolgens opzoek gegaan naar de meerstemmigheid of verscheidenheid aan waarnemings- en interpretatiemogelijkheden die de dagbladpers "de lezers van toen" hebben geboden.

Bronnencorpus

Het betreft hier een historisch bronnenonderzoek, waarbij de primaire bronnenbasis is samengesteld met behulp van Delpher, het digitale krantenarchief van de Koninklijke Bibliotheek (KB). Delpher bevat kranten uit de periode 1618-1995 en naar schatting van de KB bevat de collectie vijftien procent van alle kranten die in Nederland zijn gepubliceerd in deze periode.²⁹ De KB heeft een Wetenschappelijke

²⁵ Spigel, "The Rise of Television and Its Audience," 3.

²⁶ Spigel, "The Rise of Television and Its Audience," 10.

²⁷ Spigel, "The Rise of Television and Its Audience," 10.

²⁸ Spigel, "The Rise of Television and Its Audience," 3-4.

²⁹ "Wat zit er in Delpher?," Delpher, geraadpleegd op 16 januari, 2019, <https://www.delpher.nl/nl/platform/pages/helpitems?nid=376>.

Adviescommissie ingesteld, die vervolgens een selectieprocedure heeft opgesteld voor verschillende periodes. De jaren '70 vallen onder de periode 1945-1995 en de commissie heeft gepoogd een samenstelling te maken, waarbij de selectie representatief dient te zijn voor de samenleving uit die tijd.³⁰

De volgende zoektermen zijn gebruikt voor dit onderzoek: dans*, film*, disco*, dancing*, wedstrijd*, fan*, rage, kampioenschap*, festival*, Hollywood*, idool*, prijs*, publiek*, sterren*, thema*, avond, Travolta en John Travolta. De asterisk is een zogeheten operator. Kortgezegd is dit een zoekfunctie die het mogelijk maakt om gericht te zoeken.³¹ De asterisk is ingezet om ook woorden mee te nemen die zijn afgeleid van de zoekterm. Bij het ingeven van de zoekopdracht dans*, zijn zo ook resultaten weergegeven die het woord dansavond bevatten bijvoorbeeld. Elk van de individuele zoektermen leverden soms duizenden resultaten op, daarom is er een combinatie van zoektermen gebruikt. Door het ingeven van dans*, film* en een derde zoekterm, zijn zo de meest relevante resultaten gevonden. Dit heeft geresulteerd in ongeveer 80 relevante krantenberichten. Het kan zijn dat het proces van het digitaliseren van de kranten niet helemaal goed verlopen is en er dus relevante resultaten ontbreken.³² Ondanks dat ik in dit werkstuk niet naar alle 75 krantenberichten expliciet verwijs, waren deze wel allemaal onderdeel van mijn analyse. De berichten die onderdeel zijn van mijn bronnencorpus heb ik verwerkt in een Excel-bestand. Dit bestand maakte het mogelijk om een argumentatieve lijn te vormen voor mijn onderzoek. Het bestand heb ik aan de bijlagen toegevoegd.

Om het onderzoek hanteerbaar te houden is er gekozen om alleen de berichten te bekijken waarvan een mogelijke relevantie direct zichtbaar was. Dit is bepaald door in het voorvertoningsoverzicht dat Delpher bood, al een voorselectie te maken van berichten die betrekking hebben op de interferentie tussen film en dans en dagelijks leven.³³ Berichten waarin het enkel ging om het programmaoverzicht van omroepen zijn achterwege gelaten bijvoorbeeld. De geselecteerde berichten komen uit twaalf verschillende kranten. Dit zijn: *De Tijd*, *de Telegraaf*, *de Volkskrant*, *De Waarheid*, *Het Parool*, *Het Vrije Volk*, *Leeuwarder Courant*, *Limburgs Dagblad*, *Nederlands Dagblad*, *Nieuwsblad van het Noorden*, *NRC-Handelsblad*, *Trouw*.³⁴ Er zijn verschillen in hoe deze kranten

³⁰ "Selectie van titels: Selectie 1618-1995 alfabetisch," Koninklijke Bibliotheek, geraadpleegd op 10 januari, 2019, <https://www.kb.nl/organisatie/onderzoek-expertise/digitaliseringsprojecten-in-de-kb/project-databank-digitale-dagbladen/geselecteerde-titels-en-selectieprocedure/selectie-van-titels>; "Selectie van titels: 1869-1940," Koninklijke Bibliotheek, geraadpleegd op 10 januari, 2019, <https://www.kb.nl/organisatie/onderzoek-expertise/digitaliseringsprojecten-in-de-kb/project-databank-digitale-dagbladen/geselecteerde-titels-en-selectieprocedure/selectie-van-titels/1869-1940>.

³¹ Koninklijke Bibliotheek, "Zoeken met operatoren in Delpher," Youtube, 26 juni, 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=CVa00jukGqQ&feature=youtu.be>.

³² Marcel Broersma, "Nooit meer bladeren? Digitale krantenarchieven als bron," *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 14.2 (2012): 42.

³³ Na het ingeven van de zoekopdracht bood Delpher een overzicht van de gevonden zoekresultaten. Bij elk resultaat stond een voorvertoning van het bericht. Hierin was de opgegeven zoekopdracht in het geel gearceerd. Zo was het mogelijk om de relevantie van een zoekresultaat te bepalen.

³⁴ Enige bronnenkritiek dient in acht genomen te worden wanneer dergelijke historische bronnen worden geïnterpreteerd. Zo is het bijvoorbeeld van belang om sociaal-culturele context te hebben wanneer een bron wordt gebruikt voor het beantwoorden van de hoofdvraag. Zie ook: Marc Boone, *Historici en hun metier: Een inleiding tot de historische kritiek* (Gent: Academia Press, 2015), 102. Daarom is het van belang om de signatuur van de

bepaalde aspecten van de disco-rage zichtbaar maakten en hoe zij deze aspecten vervolgens duiden. Die verschillen correspondeerden veelal met de grof getrokken politiek-ideologische scheidslijn tussen rechts-conservatieve en links-progressieve kranten, zoals die volgens historicus Duco Hellema in mijn onderzoeksperiode bestond. *De Telegraaf* was binnen mijn bronnenselectie naast het *Limburgs Dagblad*, het enige rechts-conservatieve dagblad.³⁵ De rest van de dagbladen waren progressief of links, zij het vanuit sterk uiteenlopende wortels. De progressieve stem van het burgerlijk-liberale *NRC-Handelsblad* kwam voort uit een heel ander gedachtengoed dan de progressieve stem van de ooit katholieke *Volkskrant* of de communistische *Waarheid*. Hellema noemt overigens slechts een aantal voorbeelden van kranten die links of progressief waren in de onderzoeksperiode, zoals *de Volkskrant* en *De Tijd*.

Hellema stelt in dit verband dat de economische crisis in de jaren '70 – voortkomend uit de oliecrisis – gevolgen had voor de politiek in Nederland. Deze gevolgen of ontwikkelingen waren ook te bemerken in de pers. De progressieve en linkse houding die in de jaren '60 was gaan domineren, kreeg in de jaren '70 concurrentie van meer conservatieve rechtse houdingen bijvoorbeeld. Deze verdeeldheid en polarisatie binnen de dagbladpers zorgde voor een meer zichtbare tweedeling tussen de linkse-progressieve- en rechtse-conservatieve dagbladen. De linkse en progressieve dagbladen namen een kritische houding aan, waren in ideologisch opzicht anti-commercieel en politiek betrokken.³⁶ Deze teneur was ook zichtbaar in kranten die van oorsprong helemaal niet zo links waren. Een voorbeeld hiervan is het van huis uit burgerlijke-liberale *NRC-Handelsblad*. Het burgerlijk-liberale karakter van *NRC-Handelsblad* maakte volgens Ilya van den Broek plaats voor "politieke vrijdenkerij".³⁷ De niet confessionele, rechtse dagbladen – binnen mijn bronnenselectie vertegenwoordigd door *de Telegraaf* en het *Limburgs Dagblad* – bestempelden zichzelf als pro-commercie en antipolitiek.³⁸ Wat natuurlijk niet wil zeggen dat ze ook echt geen politiek profiel hadden.

De van oorsprong religieuze dagbladen namen mede door de ontkerkelijking in min of meerdere mate afstand van hun religieuze signatuur. Zij hebben zich daarna vaak aangesloten bij het linkse kamp. *De Tijd* en *de Volkskrant* zijn hier voorbeelden van volgens Hellema.³⁹ De ontkerkelijking had vooral betrekking op de meer geïnstitutionaliseerde kerken. Er valt hier echter een nuance in aan

kranten te achterhalen: *De Telegraaf* (rechtsconservatief), *De Tijd: Godsdienstig-staatkundig dagblad* (katholiek), *de Volkskrant* (linksprogressief), *De Waarheid* (communistisch), *Het Parool* (sociaaldemocratisch), *Het Vrije Volk* (sociaaldemocratisch), *Leeuwarder Courant* (neutraal liberaal), *Limburgs Dagblad* (katholiek), *Nederlands Dagblad* (gereformeerd christelijk), *Nieuwsblad van het Noorden* (neutraal), *NRC-Handelsblad* (liberaal), *Trouw* (protestant-christelijk).³⁴

³⁵ *De Telegraaf* is hiermee sterk oververtegenwoordigd. Hierdoor ontstaat er mogelijk een vertekent beeld. De lezers van rechtse dagbladen lazen immers niet alleen *de Telegraaf*, maar ook andere dagbladen. Daarnaast nam *de Telegraaf* in 1972 het *Limburgs Dagblad* over volgens Duco Hellema. Dit dagblad had een links karakter. De linkse journalisten stonden niet te popelen op een overname van een rechts georiënteerde krant. En gingen in staking. Tevergeefs, zo bleek. *De Telegraaf* stelde de conservatieve journalist Pierre Huyskens aan als hoofdredacteur. Zie ook Duco Hellema, *Nederland en de jaren zeventig* (Amsterdam: Boom, 2012), 193.

³⁶ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 184-186, 191-192.

³⁷ Ilya van den Broek, "Engagement als deugd: Politieke journalistiek tijdens het kabinet-Den Uyl," in *Journalistieke cultuur in Nederland*, geredigeerd door Jo Bardeel, Chris Vos, Frank van Vree en Huub Wijfjes (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002), 69-71.

³⁸ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 184-186, 191-192.

³⁹ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 204-206.

te brengen. In de jaren '70 ontstonden namelijk ook nieuwe orthodox-protestantse kerkelijke bewegingen en organisaties. De Evangelische Omroep bijvoorbeeld. Deze orthodoxe-protestants bewegingen en organisaties zorgden juist voor een stijging in het aantal aanhangers van het geloof. Vooral jongeren waren hun doelgroep. Jongeren dienden bereikt te worden met duidelijke evangelische boodschappen. Hiervoor zette de kerkelijke beweging eigentijdse media in om jongeren te bereiken.⁴⁰ Commercie paste niet bij het karakter van dit conservatieve kerkelijke gedachtegoed en kon in die zin rekenen op een kritische houding vanuit deze orthodox-protestantse dagbladen. Het *Nederlands Dagblad* was een dergelijk religieus dagblad.

Daar waar nodig heb ik in dit werkstuk gereflecteerd op politieke oriëntatie van mijn bronnen. Niet alle kranten bieden daarnaast evenveel relevante zoekresultaten. Ook op de over- en ondervertegenwoordiging van kranten in het persdiscours over de disco-rage heb ik daarom gereflecteerd.

Hoofdstukindeling

Uit het Nederlandse persdiscours uit de jaren '70, heb ik drie verschillende thema's gedestilleerd. Deze hebben elk op hun eigen wijze betrekking op de kruisbestuiving tussen film en dans in relatie tot het dagelijks leven. Aan elk van deze drie thema's zal ik een hoofdstuk wijden. In het eerste hoofdstuk ga ik in op de artikelen die de disco cultuur in brede zin ontleden. Het tweede hoofdstuk gaat over hoe geschreven werd over de sterren die de disco-rage een gezicht gaven. Het derde hoofdstuk gaat in op de in het kader van de disco-rage georganiseerde en evenementen waarbij de interferentie tussen film, (sociale) dans in relatie tot het alledaagse leven naar voren komt.

⁴⁰ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 204-206.

Hoofdstuk 1: Discocultuur als cultureel fenomeen

Disco, in zijn meest geïndustrialiseerde vorm, is een hardnekkig soort onkruid, dat niet is weg te schoffelen. Het overwoekert alles en smooit iedere creativiteit in de kiem. Het besef, dat muziek volstrekt hersenloos moet worden gemaakt, alvorens tot massale consumptie kan worden overgegaan, heeft een aantal slimmeriken geen windeieren gelegd.⁴¹

Wanneer men over de discocultuur als cultureel fenomeen of culturele stroming sprak in de dagbladen gedurende de onderzoeksperiode, dan brachten zij disco vaak in verband met commercie. Het commerciële aspect van de discocultuur werd daarbij vaak vanuit een kritische – anti commerciële – houding benaderd. Maar dit gebeurde alleen in links of progressief georiënteerde kranten, die over het thema ook langere, betogende achtergrondverhalen publiceerden. Disco zou – zo was de teneur – weinig oorspronkelijkheid, inhoud of betekenis hebben en banaliteit was kenmerkend voor deze subcultuur.⁴² *De Telegraaf* daarentegen – een rechts georiënteerde krant – schreef amper over discocultuur als algemeen cultureel fenomeen.

De linkse en progressieve journalisten schreven – op een enkele uitzondering na – met name in het jaar 1978 over de discocultuur. Dit komt vermoedelijk door de toenemende populariteit van disco door de film *Saturday Night Fever* (1977), die op 13 april 1978 in Nederland in roulatie ging.⁴³ In dit hoofdstuk bespreek ik krantenartikelen die deels overeenkomen met de krantenartikelen uit de andere hoofdstukken. Dit duidt een verbintenis aan met de andere thema's uit dit werkstuk.

Deelonderwerpen waar men zich met name negatief over uitliet, waren ten eerste het ontstaan van de disco-rage en de rol die commercie hierin speelde. Ten tweede het specifieke karakter van niet alleen de discomuziek, maar ook van de discotheken waar deze muziek te horen was. In de volgende paragrafen licht ik deze onderwerpen verder toe.

Commercie en de oorsprong van de disco-rage

De links en progressief georiënteerde dagbladpers ging in stukken over de discorage herhaaldelijk in op termen als commercie en consumptie. Zij waren niet te spreken over het commerciële aspect van de disco-rage. En lieten geen kans voorbij gaan om zich hierover kritisch te uiten. De Nederlandse pers refereerde met name naar de Amerikaanse film *Saturday Night Fever* (1977) om de oorsprong en de toenemende populariteit van de disco-rage te verklaren. Zij noemden meer dan eens dat deze film de reden was dat disco in toenemende mate populairder werd onder jongeren. Zij bestempelden de film als de oorsprong van de disco-rage. Het masterbrein achter deze film én de rage was volgens hen Robert Stigwood, producer van zowel de film als de filmmuziek. Meerdere dagbladen noemden het artikel, "The Tribal Rites of The New Saturday Night" (1976) van journalist Nik Cohn in *New York*

⁴¹ Peter Koops, "Rose Royce zorgt voor pretentieloos disco-avondje," *NRC-Handelsblad*, 26 september, 1978, 6.

⁴² Tjitte de Vries, "Disco- de gloednieuwe subcultuur," *Het Vrije Volk*, 17 mei, 1978, 15.

⁴³ "Saturday Night Fever (1977)," IMDB, geraadpleegd op 30 april, 2019, https://www.imdb.com/title/tt0076666/?ref=mv_sr_2?ref=mv_sr_2.

Magazine als inspiratiebron voor de film van Stigwood.⁴⁴ Bijvoorbeeld *Het Parool* bij monde van Jim van Alphen, voor wie disco de tegenpool was van de juist anti-commerciële teneur van net iets oudere muziekstromingen:

De disco-rage hoort net zo bij 1978 als de punk bij het jaar daarvoor. Op omdat [sic!] juist die hele discorage een marketing-technieken uitgedachte zaak is met eigenschappen waar juist die punk- en newwave-groepen zich zo tegen verzetten. Aanstichter van die hele discocultus is natuurlijk de heer Robert Stigwood, eigenaar en oprichter van zijn Robert Stigwood Organization, die begreep dat je door slim gebruik te maken van media als grammofoonplaat én film een berg dollars moest kunnen binnenslepen. Stigwood rook zijn kans na het lezen van een door schrijver/journalist Nick Cohn [sic!] gemaakte reportage over een discotheek in New York.⁴⁵

Mediawetenschapper Jaap Kooijman stelt overigens dat de discocultuur ook al bestond voordat deze film uitkwam. Het waren minderheidsgroepen en dan met name Afro-Amerikanen, vrouwen en homoseksuelen die zich rond 1970 ook al thuis voelden in deze subcultuur.⁴⁶ De negatieve houding van de dagbladders leek daarom voornamelijk betrekking te hebben op de – pas latere ontwikkelde – commerciële stroming binnen deze subcultuur.

Journalisten erkende zo af en toe wel dat disco al bestond voordat de rage haar intrede deed. Dit was de in Amerika ontwikkelde “underground” stroming uit de vroegere jaren ‘70, zoals Lawrence die beschreef.⁴⁷ Het bleef echter bij erkennen. De journalisten gingen er niet uitvoerig op in. *Het Vrije Volk* was hierin illustrerend: “In het kort zou men kunnen zeggen dat het een trend is, die al sinds een tiental jaren bestaat en waar de laatste drie vier jaar door de platencommercie gevoelig op wordt ingespeeld.”⁴⁸ Het *Nederlands Dagblad* ging een stap verder in haar analyse door te stellen dat discofilms een reactie waren van Hollywood op het populaire medium televisie. “[...] de disco-film (dat is een film die bestaat bij gratie van daarbij te verkopen grammofoonplaten, in feite een soort handelsfilm GJN) het nieuwe antwoord is van Hollywood, dat de slag om de film leek te hebben verloren van de televisie.”⁴⁹ Ook andere dagbladen uit de progressieve en linkse hoek schetsten een

⁴⁴ Bijvoorbeeld: Elly de Waard, “John Travolta overtuigende rocker: Opwindende discotheek-film,” *de Volkskrant*, 14 april, 1978, 17.

⁴⁵ Jim van Alphen, “Disco: Pop-jaar in het teken van een slim opgezette rage,” *Het Parool*, 30 december, 1978, 18.

⁴⁶ Kooijman, “Turn the Beat Around,” 260-261.

⁴⁷ Lawrence, “Disco,” 242.

⁴⁸ Tjitte de Vries, “Disco- de gloednieuwe subcultuur,” *Het Vrije Volk*, 17 mei, 1978, 15. Dit artikel van Tjitte de Vries illustreerde goed hoe de linkse en progressieve dagbladen schreven over disco als algemeen cultureel fenomeen. Ik haal dit artikel dan ook meer dan eens aan. Ik ben mij bewust dat een enkel artikel geen valide representatie is van de interpretatieruimte die de lezer destijds gehad moet hebben.

⁴⁹ G.J. Nijhof, “Notities naar aanleiding van een boekje van Elsevier: John Travolta en de koortsuitslag,” *Nederlands Dagblad*, 9 december, 1978, 4-5. Het *Nederlands Dagblad* is overigens een dagblad dat een gereformeerd christelijk signatuur heeft. Dit aspect dient in ogenschouw genomen te worden.

homogeen beeld over het grote, commercieel gemotiveerde aandeel van de muziek in disco-films. Muziek zou belangrijker zijn geweest dan het visuele aspect.⁵⁰

De linkse en progressieve kranten schreven het commerciële succes van de discomuziek toe aan de "witte" muziekproducers – zoals Robert Stigwood – en artiesten die in de tweede helft van de jaren '70 discomuziek gingen maken. Bands zoals *The Commodores* en *The Bee Gees* kwamen meer in de belangstelling te staan – zo ook in de dagbladders – door het commerciële succes van de Amerikaanse films *Saturday Night Fever* (1977) en *Thank God it's Friday* (1978). Zij maakten de muziek voor deze films. Discomuziek was daarbij in eerste plaats bedoeld om op te dansen volgens de dagbladders.⁵¹ Het draaide in die zin – in de discotheken – meer om de beats dan om de opvoering van een band. De producers – die verantwoordelijk waren voor de beats – stonden hierdoor meer centraal. In eerste instantie waren het overigens vooral afro-Amerikaanse gelegenheidsartiesten die verantwoordelijk waren voor de zang volgens veel journalisten. Zij scoorden een enkele hit, waarnaar zij weer verdwenen uit de hitlijsten.⁵² Dit maakte dat discomuziek in eerste instantie weinig grote sterren kende.⁵³

Naast het succes van deze films en muziek, speelde de televisie volgens de dagbladen ook een rol in de populariteit van de disco-rage. Televisie- en radioshows zoals *Top-pop* (TV) van de AVRO en de *Top-50* van de TROS (radio en TV) brachten veel disco hits ten gehore.⁵⁴ De warenhuizen stimuleerden daarnaast de consumptie van disco gerelateerde artikelen. Dit deden zij onder andere door gebruik te maken van de sterrenstatus van John Travolta. "De Travolta-koorts is inmiddels een vast onderdeel van het dagelijks leven geworden. Iedereen praat over disco. En heel Nederland danst disco."⁵⁵ Voorbeelden van producten die warenhuizen verkochten waren grammofoonplaten, maar ook plakboeken van Travolta en haarproducten die hij gebruikt – zoals brillantine.⁵⁶

Dat kledingwinkels handig inspeelden op de populariteit van deze discocultuur, noemde ik eerder al. Dit viel ook de dagbladders op, zo schreef *Het Vrije Volk* in mei 1978 over C&A en haar label Clock House bijvoorbeeld het volgende:

Filmkenners mochten denken dat de "Clockhouse"-advertenties van C&A iets te maken hadden met de Stanley Kubrick rolprent "Clockwork Orange", maar disco-maniakken weten wel beter. Met hun Clockhouse-mode draagt dit alerte modeconcern zijn winstgevende steentje bij aan het verschijnsel.⁵⁷

⁵⁰ Bijvoorbeeld: Froukje Hoekstra, "Saturday Night Fever: een disco-melodrama," *Nieuwsblad van het Noorden*, 14 april, 1978, 36.

⁵¹ Tjitte de Vries, "Disco- de gloednieuwe subcultuur," *Het Vrije Volk*, 17 mei, 1978, 15.

⁵² Peter Koops, "Rose Royce zorgt voor pretentieloos disco-avondje," *NRC-Handelsblad*, 26 september, 1978, 6.

⁵³ Carolijn Visser, "De kreunende, kunstmatige wereld van de discotheken," *NRC-Handelsblad*, 28 januari, 1978, 23.

⁵⁴ G.J. Nijhof, "Notities naar aanleiding van een boekje van Elsevier: John Travolta en de koortsuitslag," *Nederlands Dagblad*, 09 december, 1978, 4-5.

⁵⁵ Jim van Alphen, "Disco: Pop-jaar in het teken van een slim opgezette rage," *Het Parool*, 30 december, 1978, 18.

⁵⁶ Henk van der Meyden, "Privé presenteert exclusief de Nieuwe John Travolta," *de Telegraaf*, 16 november, 1978, 19.

⁵⁷ Tjitte de Vries, "Disco- de gloednieuwe subcultuur," *Het Vrije Volk*, 17 mei, 1978, 15.

Discotheekbezoekers dansen op discomuziek in de discotheek

Het tweede onderwerp waar de dagbladen naar refereerden in relatie tot de discocultuur, was het specifieke karakter van zowel de discomuziek als de discotheeken waarin deze muziek te beluisteren was. Progressieve en linkse journalisten waren ook daarover negatief. Dat disco een commercieel succes was, leken zij te begrijpen. Zij snaptten echter niet wáárom het volk massaal naar deze "disco-drek" luisterde.⁵⁸ *NRC-Handelsblad* schreef in dit verband op 26 september 1978. "De ene na de andere obscure gelegenheidsformatie wordt de studio ingejaagd voor een riedeltje onverteerbare disco-drek en hoe onverklaarbaar ook, het succes houdt niet op."⁵⁹ De journalisten bestempelden de muziek daarnaast veelvuldig als eentonig, niet creatief, herhalend en weinig origineel. "t Is niet veel meer dan wat dommig deinen op doorzeurende dreinmuziek."⁶⁰ De kranten stelden dat bezoekers van discotheeken hierdoor statisch, onbewogen overkwamen, of zelfs lethargisch volgens het *Het Vrije Volk*.⁶¹

De linkse en progressieve dagbladen dachten overigens wel te weten waarom een bezoek aan een discotheek zo populair was in het weekend. Ten eerste waren discotheeken een plek waar de jeugd – helemaal ten tijde van de economische crisis in de jaren '70 – kon ontsnappen aan de dagelijkse beslommeringen. "De teruggang van de westerse economie heeft er toe geleid dat de maatschappij als harder en uitzichtlozer wordt ervaren. De neiging tot machteloos escapisme neemt toe."⁶² In het volgende hoofdstuk zal ik de crisis en het escapistische gedrag uitgebreider behandelen. De dagbladen benoemden daarnaast dat de populaire discofilms als uithangbord functioneerden voor een bezoek aan de discotheeken. De titels van films als *Saturday Night Fever* (1977) en *Thank God it's Friday* (1978), stimuleerden het weekendbezoek aan de discotheeken. Dat journalisten vaak niet te spreken waren over deze weekendactiviteiten, illustreert een citaat uit het *Nieuwsblad van het Noorden* naar aanleiding van *Thank God it's Friday*: "Maar goed dat die dancings kennelijk alleen gedurende de weekends open zijn. *Thank God it's Monday*."⁶³

Ten tweede het specifieke karakter van de discotheeken. Dit karakter bestond uit het stimuleren van aanzien onder de bezoekers van de discotheek. Meerdere journalisten schreven over de manier waarop discotheeken een gevoel van aanzien en exclusiviteit stimuleerden. Danswedstrijden waren daarbij een middel om de hiërarchie op de discodansvloer te bepalen bijvoorbeeld. Met een hogere ranglijstnotering, maakte je meer kans op het versieren van een potentiële partner, suggereerden de dagbladen. "De helden in de plaatselijke discobars zijn dan ook diegenen die regelmatig nummer één zijn in de danswedstrijden."⁶⁴ Discotheeken zouden in dit verband kortstondige verlangens stimuleren. Iets waar de journalisten kritiek op hadden. "Wie een disco-nacht als deze kritisch bekijkt, ontdekt al

⁵⁸ Peter Koops, "Rose Royce zorgt voor pretentieloos disco-avondje," *NRC-Handelsblad*, 26 september, 1978, 6.

⁵⁹ Peter Koops, "Rose Royce zorgt voor pretentieloos disco-avondje," *NRC-Handelsblad*, 26 september, 1978, 6.

⁶⁰ Eddy Determeyer, "Thank God it's Friday," *Nieuwsblad van het Noorden*, 22 september, 1978, 39.

⁶¹ Tjitte de Vries, "Disco- de gloednieuwe subcultuur," *Het Vrije Volk*, 17 mei, 1978, 15.

⁶² Hans Beerekamp, "De verrassende kwaliteiten van een handige disco-film," *NRC-Handelsblad*, 14 april, 1978, 7.

⁶³ Eddy Determeyer, "Thank God it's Friday," *Nieuwsblad van het Noorden*, 22 september, 1978, 39.

⁶⁴ Tjitte de Vries, "Disco- de gloednieuwe subcultuur," *Het Vrije Volk*, 17 mei, 1978, 15.

snel dat er achter het klatergoud, waarmee deze vergaarbak van vluchtige verlangens is bedekt, een volslagen niet heerst.⁶⁵

Ook de secundaire literatuur gaat in op het specifieke karakter van de discotheken. Lawrence noemt bijvoorbeeld dat de manipulaties van de DJ ook bijdroegen aan de populariteit. Door twee platen van hetzelfde nummer te gebruiken, waren DJ's in staat het nummer zodanig te mixen dat het refrein extra lang duurde. Ook zorgde dit ervoor dat DJ's nu non-stop muziek konden draaien. Zo konden bezoekers non-stop blijven dansen. De non-stop muziek moest er volgens Lawrence voor zorgen dat de bezoeker op ging in het moment. Een vaardige DJ luisterde in dat verband goed naar de stemming van het publiek, om het op die manier zo lang mogelijk dansend te houden.⁶⁶ Ook Lawrence stelt in zijn boek – net als indertijd de Nederlandse dagbladers – dat men zo de dagelijkse beslommingen van het werk en het leven kon vergeten.⁶⁷

Lawrence stelt daarbij dat het demografisch afbakenen van de doelgroep ook typerend was voor discotheken in Amerika. De vroegere discocultuur uit het begin van de jaren '70, was vooral gericht op de witte homoseksuele man. Naarmate de jaren verstreken, wilden ook andere doelgroepen toegang tot de discocultuur. Dit resulteerde in nieuwe discotheken die toegang boden aan heteroseksuelen en vrouwen bijvoorbeeld. Doordat er hierdoor veel verschillende discotheken ontstonden – elk met zijn eigen doelgroep – werd de discocultuur toegankelijker voor het grote publiek. Commerciële successen – zoals *Saturday Night Fever* (1977) en *Thank God It's Friday* (1978) hadden hier ook een rol in volgens Lawrence. Deze films stelden in plaats van de witte homoseksuele man, het heteroseksuele publiek centraal. De films stimuleerden in dit verband "paringsdansen" tussen mannen en vrouwen. Discotheken werden een plek waar je iemand kon versieren, volgens Lawrence.⁶⁸ Zo rond 1977 vond er nog een ontwikkeling plaats. Discotheken creëerde namelijk een exclusief gevoel door het introduceren van een hiërarchisch deurbelid. Door het invoeren van dresscodes en gastenlijsten, creëerde de discotheken een "elite-doelgroep".⁶⁹

Ook in de Nederlandse dagbladers waren er aanwijzingen te vinden dat er af en toe feesten waren met een deurbelid. *Club Privé* van *de Telegraaf* organiseerde meerdere discofeesten en galapremières voor haar leden. Zo ook voor de films waar Travolta in speelde, *Saturday Night Fever* (1977) en *Grease* (1978).⁷⁰ De leden van *Club Privé* bestonden voornamelijk uit Nederlandse sterren. *De Telegraaf* deed vervolgens verslag van deze feesten. Door verslag te doen van deze showbusiness activiteiten, kon de lezer – in de woorden van *de Telegraaf* – "de party meevieren", maar niet bijwonen.⁷¹

⁶⁵ Peter Koops, "Nachtelijke Non-stopdisco: levensstijl in klatergoud," *NRC-Handelsblad*, 27 augustus, 1979, 6.

⁶⁶ Lawrence, "Disco," 235-236.

⁶⁷ Lawrence, "Disco," 238-239.

⁶⁸ Lawrence, "Disco," 242.

⁶⁹ Lawrence, "Disco," 240-241.

⁷⁰ Henk van der Meyden, "Disco-koorts in Amsterdam: Het Johnny Travolta-feest," *de Telegraaf*, 15 april, 1978, 33; Henk van der Meyden, "Grease-koorts in Amsterdam: Nachtelijk Travolta-feest in Américain...," *de Telegraaf*, 9 oktober, 1978, 7.

⁷¹ Henk Van der Meyden, "Sterren schitteren," *de Telegraaf*, 31; Henk van der Meyden, "Disco-koorts in Amsterdam: Het Johnny Travolta-feest," *de Telegraaf*, 15 april, 1978, 33

Slot

Uit het voorgaande blijkt dat de afkeer van disco als algemeen cultureel fenomeen vooral zichtbaar werd, wanneer kranten schreven over het commerciële aspect van disco. Deze kritische en anti-commerciële houding komt met name uit de hoek van de linkse en progressieve dagbladpers. Zij schreven meer betogende stukken. Deze dagbladen wilden politiek betrokken zijn en lieten in het kader daarvan hun mening – over zoiets als disco – sterk naar voren komen.

Met het oog op het commerciële aspect van disco, refereerden de links en progressieve dagbladen vaak naar de inzet van marketingtechnieken van met name Robert Stigwood om de oorsprong van deze disco-rage te verklaren. De populariteit van de film *Saturday Night Fever* (1977) leek de negatieve houding – en daarmee de frequentie van het aantal berichten dat verscheen over discocultuur - aan te wakkeren. De linkse en progressieve dagbladen waren in dat opzicht anti-disco. Dat deze subcultuur populair was, erkenden de journalisten. Zij waren echter niet te spreken over discomuziek en begrepen ook niet goed waarom discotheken zo populair waren. Althans, voor zover die populariteit verklaard zou kunnen worden uit de kwaliteit van de muziek. Wel werd gewezen op meer contextuele factoren die disco populair maakten: het escapistische gedrag van de jeugd in reactie op de economische crisis, en het specifieke karakter van de discotheken, dat bezoekers gelegenheid bood zich te onderscheiden van anderen en een plek te veroveren in een soort sociale rangorde.

Hoofdstuk 2: De discoster Travolta

Dat is de swingende, opwindende JOHNNY TRAVOLTA, die ineens in het licht der schijnwerpers staat en dansend de showwereld lijkt te veroveren. Met zijn film SATURDAY NIGHT FEVER werd Travolta een idool. Een man op wie zelfs Fred Astaire trots is. Travolta kwam dansend naar de filmtop.⁷²

Wanneer de kranten refereerden naar de sterrenstatus van acteurs en actrices uit discofilms, viel vrijwel altijd de naam van John Travolta. Zowel positieve als negatieve geluiden waren te horen. Weer toonden linkse en progressieve dagbladen zich kritisch. Zij gingen bij het onderbouwen van hun afwijzende houding vooral in op de oorsprong van de sterrenstatus van Travolta. Maar opvallend was dat deze kranten zich ineens milder en neutraler toonden, als zij Travolta bespraken in de context van de tijdgeest van de jaren '70.

De Telegraaf – als vertegenwoordiger van de rechtse dagbladen in dit hoofdstuk – sprak juist positief over de sterrenstatus van Travolta. De berichtgeving was er in dit geval niet op gericht om bredere of algemenere discopraktijken te bespreken. Maar juist specifiekere aspecten van de discocultuur te belichten, zoals de sterrenstatus van Travolta. *De Telegraaf* vergeleek bovendien zijn status als dans- en sekssymbool met die van film- en danssterren uit het verleden. Daarbij zette de krant herhaaldelijk de notie van nostalgie in. Het kunnen opwekken van nostalgische gevoelens gold als een keurmerk van kwaliteit. En tegelijkertijd als een instrument om de verheerlijking van Travolta te stimuleren. Dit alles om te ontsnappen aan de sombere stemming die er heerste, in gang gezet door de economische crisis.

Ten slotte is er een onderscheid te zien tussen landelijke en regionale kranten. Vooral wanneer het gaat om berichtgeving over fan-praktijken rondom Travolta. Landelijke dagbladen schreven daar niet of nauwelijks over. Sommige regionale kranten besteedden er wel aandacht aan. Soms zelfs tamelijk uitgebreid.

De commerciële oorsprong van Travolta

Allereerst de negatieve houding die veel journalisten aannamen in relatie tot de oorsprong van de sterrenstatus van John Travolta. Deze had vooral betrekking op het gebruik van marketingtechnieken door producer Robert Stigwood. Ook hier leek het daarom geen toeval dat de meeste journalisten in 1978 schreven over de sterrenstatus van Travolta. Het jaar waarin zowel *Saturday Night Fever* (1977) in de Nederlandse bioscopen verscheen, als de film *Grease* (1978), waarin Travolta ook de hoofdrol had en Stigwood weer mede voor de productie tekende. Eind 1978 bracht uitgeverij Elsevier een boek uit over Travolta. Dit boek is geschreven door Peter Cornelissen. *Het Nederlands Dagblad*, spreekbuis van nieuwe orthodox-protestantse stromingen, schreef naar aanleiding daarvan het volgende over Stigwood:

⁷² Henk van der Meyden, "Nurejef's zaterdagavond uit," *de Telegraaf*, 16 juni, 1978, 15.

Het is nuttig om de man achter de schermen eens naar voren te halen. Want zonder die man achter de schermen was Travolta hoegenaamd niets geworden. Want Travolta zelf is niet meer dan een marionet in het grote spel. [...] De man achter de schermen heet Stigwood. En Stigwood is niet gek. Hij voelt namelijk verschrikkelijk precies aan, wat al die jongens en meisjes niet aanvoelen of niet willen aanvoelen. Hij weet dat het geld niet te verdienen valt waar het geloof in Christus bloeit, maar waar de zonde bloeit.⁷³

De succesvolle marketingtechnieken van Stigwood zorgden ervoor dat de commercie opleefde. Met als resultaat dat merchandise omtrent Travolta en de personages die hij speelde als warme broodjes over de toonbank gingen. Het is deze massaconsumptie of consumptiecultuur waar veel journalisten zich wederom negatief over uitlieten.

Voor de jeugd werd gezien als vatbaar voor de sterrenstatus van Travolta. Zo schreef de *Leeuwarder Courant*: "Aan een goed boek of een wandeling in de natuur komen ze niet meer toe, de lieverdjes. De discotheken zijn stampvol en in de bibliotheken wordt nog slechts gevraagd naar biografieën van Travolta."⁷⁴ Naast boeken over Travolta, kon ook de filmmuziek vaak rekenen op een negatief onthaal. Volwassenen en dan met name ouders van de bovengenoemde jeugd konden juist op sympathie rekenen. De linkse en progressieve dagbladen beschreven hen als slachtoffers. Zo schreef *Het Vrije Volk* in mei 1978 het volgende: "Vandaag is het de discojeugd die ouders en opvoeders ontsteld en vertwijfeld naar het voorhoofd doet grijpen."⁷⁵

Op deze verschillen tussen generaties gaat Hans Righart in. In het inleidende hoofdstuk van zijn boek stelt Righart dat in de jaren '60 sprake was van een generatiecrisis. Waarbij de jeugd van na de Tweede Wereldoorlog zich niet meer kon identificeren met de generatie van voor die oorlog. De twee generaties hadden tegenstrijdige gedachten over niet alleen de politiek, maar ook over sociaal-culturele fenomenen. Waaronder disco. Dit generatieconflict speelde zich met name in de tweede helft van de jaren '60 af. Maar werkte nog door in de jaren '70.⁷⁶ Ook Hellema spreekt van dit generatieconflict in de jaren '70. En noemt de opkomst van de jongerencultuur als een van de opvallendste verschijnselen uit de jaren '60. Hellema haalt Righart aan en oppert dat dit conflict weleens het "epicentrum" van alle oproer uit de jaren '60 kon zijn.⁷⁷ Volgens Hellema kwam in de jaren '70 de economische crisis daarnaast en zorgde voor een pessimistische en conservatieve houding onder de jeugd, waar die in de jaren '60 nog optimistisch en progressief was geweest.⁷⁸ Met als gevolg dat de jeugd haar toevlucht zocht in de discotheken. De negatieve houding met betrekking tot de

⁷³ G.J. Nijhof, "Notities naar aanleiding van een boekje van Elsevier: John Travolta en de koortsuitslag," *Nederlands Dagblad*, 9 december, 1978, 4-5.

⁷⁴ "De Travolta-bacil slaat om zich heen," *Leeuwarder Courant*, 25 november, 1978, 25.

⁷⁵ Tjitte de Vries, "Disco- de gloednieuwe subcultuur," *Het Vrije Volk*, 17 mei, 1978, 15.

⁷⁶ Hans Righart, *De eindeloze jaren zestig: Geschiedenis van een generatieconflict* (Amsterdam: Uitgeverij De Arbeidspers, 1995), 25-31.

⁷⁷ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 25.

⁷⁸ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 185-186.

discocultuur lijkt in dat opzicht vooral afkomstig te zijn van de linkse en progressieve journalisten die zelf volwassen of een ouder zijn.

De verheerlijking van de sterrenstatus van Travolta

De Telegraaf leek zich niet zo druk te maken over de marketingtechnieken van Stigwood. *De Telegraaf* ging in dit verband niet op een negatieve manier in op de oorsprong van de sterrenstatus van Travolta. Toen Travolta eenmaal de sterrenstatus had verworven, nam *de Telegraaf* juist een positief beschrijvende houding aan. De krant verheerlijkte zijn sterrenstatus en zijn status als seks- en danssymbool. Het "showbusiness" karakter van *de Telegraaf* droeg hieraan bij. De showbusiness berichten bevatten over het algemeen meer foto's en informatie over het privéleven van de sterren.⁷⁹ Typerend was een artikel in *de Telegraaf* uit april 1978, waarin showbizz-verslaggever Henk van der Meyden schreef over het verloop van de carrière van Travolta. Het ging over zijn familie en over zijn recentelijk overleden vriendin. Van der Meyden omschreef Travolta daarbij als nuchter en vriendelijk.⁸⁰ Van der Meyden vergeleek de sterrenstatus van Travolta tegelijkertijd met andere filmsterren uit het verleden. Travolta zou bijvoorbeeld het sexappeal van James Dean hebben en de danskwaliteiten van Rudolph Valentino en Fred Astaire.⁸¹ In de volgende paragraaf zal ik verder ingaan op deze vergelijking met Hollywoodsterren van vroeger. Het gevolg van Travolta's sterrenstatus was volgens *de Telegraaf* dat meisjes met Travolta wilden zijn. Jongens wilden vervolgens zoveel mogelijk op Travolta lijken. "Vooraf jongens doen hun uiterste best om de Travolta-discostijl goed en snel onder de knie te krijgen. De ervaring leert immers dat met een paar welgezette [sic!] danspassen de meisjes uitstekend te versieren zijn. En daar gaat op zaterdagavond toch dikwijls om."⁸²

Heerlijke nostalgie

Schrijvend over John Travolta, blikten de dagbladen regelmatig terug op de pracht en praal van het Hollywood uit de twintiger- en dertigerjaren. Vooral *De Telegraaf* nam daarbij een nostalgische houding aan en deed dat vanuit een positieve insteek. Soms schreven journalisten ook negatief over nostalgie en Travolta.⁸³ Dit gebeurde alleen in linkse en progressieve dagbladen.

Opmerkelijk genoeg vond er vaak – zodra over Travolta geschreven werd in relatie tot nostalgie - een herwaardering van disco plaats. Dit was van toepassing op de linkse en progressieve dagbladen. Zij gingen neutraler schrijven over discocultuur als algemeen cultureel fenomeen, wanneer zij disco in de context van die nostalgische tijdgeest plaatsten. In de tweede helft van de jaren '70 heerste er een sombere stemming door de crisis. Iets wat in de film ook was weergegeven. Deze

⁷⁹ "Privé," TMG, geraadpleegd op 26 maart, 2019, <https://www.tmg.nl/privé>.

⁸⁰ Henk van der Meyden, "Wereldsucces na tragedie voor de nieuwe superster John Travolta," *de Telegraaf*, 11 april, 1978, 13.

⁸¹ Henk van der Meyden, "Wereldsucces na tragedie voor de nieuwe superster John Travolta," *de Telegraaf*, 11 april, 1978, 13.

⁸² G.J. Nijhof, "Notities naar aanleiding van een boekje van Elsevier: John Travolta en de koortsuitslag," *Nederlands Dagblad*, 9 december, 1978, 4-5.

⁸³ De uitzonderingen bestonden met name uit negatieve recensies van films. Bijvoorbeeld: Tjitte de Vries, "Ken Russel overdondert festival-zaal," *Het Vrije Volk*, 18 oktober, 1977, 9.

sombere stemming bood aanleiding voor nostalgische gevoelens. Zo trokken *De Volkskrant* en het *NRC-Handelsblad* in 1978 een vergelijking tussen de economische crisis van de jaren '30 en die van de jaren '70.⁸⁴ "In de dertiger jaren, bood de dansfilm het grote publiek de gewenste afleiding van de dagelijkse zorgen en besommeringen."⁸⁵ Dit wekt de suggestie dat ook de disco-rage een gevolg was van escapistische gedrag. In zekere zin is het dus niet disco die kritiek krijgt. Maar het escapistische gedrag dat het bezoek aan de discotheek stimuleerde.

De secundaire literatuur biedt meer context met betrekking tot de tijdgeest in de jaren '70. Hellema bevestigt dat het escapistisch gedrag een gevolg was van de economische crisis. Maar naast de economische crisis, noemde hij nog een ander aspect wat bijdroeg aan de escapistische houding. Individualisering. Iets wat vooral speelde onder de jeugd. Nederlanders In de zeventiger jaren stelden zichzelf en daarmee het proces van individualisering meer centraal. Het volk zette zich af tegen de gevestigde orde. En wilde verantwoordelijk zijn voor haar eigen keuzes. Individualisering was mogelijk het product van de economische crisis, volgens Hellema. Individualisering liet zichzelf presenteren als een toenemende consumptiecultuur, althans zo stelt Hellema.⁸⁶ Iets waar het commerciële karakter van de disco-rage een sprekend voorbeeld van was. Hellema koppelt dit aan een ontwikkeling in de journalistiek. De toenemende consumptiecultuur, ging volgens hem gepaard met een toename plaats in het conservatieve rechtse gedachtegoed in de journalistiek. Hellema stelt dat dit zorgde voor een aanscherping van de tegenstellingen in deze verschillende houdingen. Hellemal koppelt dit aan het begrip polarisatie.⁸⁷ Vooral richting het einde van de jaren '70 was dit te merken. Dit betekende overigens niet dat linkse en progressieve houdingen direct verdwenen. Dit gebeurde pas in de jaren '80.⁸⁸ Maar toen was disco-rage alweer voorbij.

Dan de nostalgische houding van *De Telegraaf*. Deze had betrekking op bepaalde films die uitkwamen in de onderzoeksperiode. Maar daarnaast ook op de eerdergenoemde feesten die *Club Privé* organiseerde. Allereerst de films. Het gaat hierbij vooral om de dansfilms *That's Entertainment* (1974) en *Valentino* (1977). Het verhaal van deze films speelde zich af in de jaren '20 of '30. De eerste film is een ode aan de musicalfilms die door Metro-Goldwyn-Mayer vanaf de jaren '20 zijn gemaakt. In deze film deelde Hollywoodsterren hun nostalgische ervaringen. Amerikaanse danser Fred Astaire was hier een voorbeeld van. Hij vertelde over zijn hoogtijdagen als danser in de Hollywood films.⁸⁹ De nostalgie droop van deze film af. *De Telegraaf* speelde verder in op zulke nostalgische gevoelens door de danskwaliteiten van Travolta te vergelijken met Astaire. "Hij heeft de flitsende voeten van een jonge Fred Astaire en de jeugdige sex-appeal van een James Dean."⁹⁰ De vergelijking met James Dean valt te verklaren door de film *Grease* (1978), die overigens ook een nostalgisch tintje had vanwege de

⁸⁴ Elly de Waard, "John Travolta overtuigende rocker: Opwindende discotheek-film," *de Volkskrant*, 14 april, 1978, 17; Hans Beerekamp, "De verrassende kwaliteiten van een handige disco-film," *NRC-Handelsblad*, 14 april, 1978, 7.

⁸⁵ Elly de Waard, "John Travolta overtuigende rocker: Opwindende discotheek-film," *de Volkskrant*, 14 april, 1978, 17.

⁸⁶ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 184-191.

⁸⁷ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 184-190.

⁸⁸ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 191-194.

⁸⁹ "That's Entertainment: feestelijke première voor iedereen," *de Telegraaf*, 4 december, 1974, 5.

⁹⁰ Henk van der Meyden, "Wereldsucces na tragedie voor de nieuwe superster John Travolta," *de Telegraaf*, 11 april, 1978, 13.

setting in de jaren '50. In deze film speelde Travolta een opstandige gladde jongen. Net als James Dean in *Rebel Without a Cause* (1955). Travolta mocht Fred Astaire overigens toevoegen aan zijn fanclub volgens *de Telegraaf*.

Zijn Fanclub zou vele sterren als lid kunnen hebben. [...] Maar het allermooiste compliment dat de 24-jarige John Travolta kreeg kwam toch van Fred Astaire. "Hij zei me" aldus John Travolta, "dat hij mijn film 'Saturday Night Fever' had gezien en dat mijn karakter en mijn dansen precies goed voor de rol waren."⁹¹

Valentino (1977) was een ode aan Rudolph Valentino. Een sekssymbool en danslegende uit de jaren '20. Dat *de Telegraaf* Travolta met deze sexy dansster vergeleek, werd ongetwijfeld gestimuleerd doordat beide films in hetzelfde jaar in roulatie gingen. Naast John Travolta kreeg de acteur die Valentino speelde in de gelijknamig film – de danser Rudolf Nureyev – ook de status van superster toebedeeld door *de Telegraaf*. *De Telegraaf* vergeleek beide sterren zowel met elkaar, als met Rudolph Valentino. Beiden zouden de harten van menig meisje sneller doen kloppen. *De Telegraaf* greep daarnaast de gelegenheid om de sterren ook als elkaars concurrenten neer te zetten. De krant schreef als volgt over Nureyev: "Hij had een mystieke uitstraling die iedereen geboeid deed blijven kijken. De tijd vloog om met die dansende Nurejef daar in de club. En er was maar een gedachte bij het zien van deze voorstelling: JOHNNY TRAVOLTA PAS OP VOOR NUREJEF [sic!]..."⁹²

Ten tweede de nostalgische feesten waar *de Telegraaf* verslag van deed. *De Telegraaf* deed dit door prominente figuren uit de Nederlandse showbusiness te bevragen of te bespreken. Zij illustreerde dit aan de hand van foto's. Vermoedelijk was *de Telegraaf* op de hoogte van de advertenties van Clock House. Ook deze krant besprak namelijk zowel Hansje van Ravensteijn als Patricia Paay, dit naar aanleiding van de *Grease* première. Zo gaat de krant specifiek in op de outfits van Patricia Paay en Hansje van Ravensteijn.

Patricia - in een panterpakje - was helemaal onder de indruk van John³ [sic!] Travolta, en dat waren veel meisjes gekleed in satijn, in bijna niets of in ieder geval: zo opzichtig mogelijk. En vooral glitter. Het was een nacht van glittermeisjes. De Nederlandse Blondie, Hansje van Ravensteijn spande wel de kroon, met haar kleding en vooral met haar bril die ontworpen is door Pierre Bernds, die ook de befaamde bril voor Elton John maakte.⁹³

De Telegraaf beweerde bovendien dat het publiek ineens de behoefte had aan nostalgische feesten. En sprak expliciet over een nostalgie-rage.

⁹¹ Henk van der Meyden, "Wereldsucces na tragedie voor de nieuwe superster John Travolta," *de Telegraaf*, 11 april, 1978, 13.

⁹² Henk van der Meyden, "De Valentino-première," *de Telegraaf*, 18 oktober, 1977, 19; Henk van der Meyden, "Nurejef's zaterdagavond uit," *de Telegraaf*, 16 juni, 1978, 15.

⁹³ Henk van der Meyden, "Grease-koorts in Amsterdam: Nachtelijk Travolta-feest in Américain...," *de Telegraaf*, 9 oktober, 1978, 7.

De nostalgie-rage, die op het ogenblik in ons land heerst, uit zich in de mode, maar ook in het gedrag. Want er blijkt bij het publiek ineens een heimwee te zijn naar party's, naar het dragen van avondkleding en het vieren van mooie, groots opgezette feesten. De sfeer van het oude Hollywood is weer "in" en die sfeer herleefde gisternacht in Amsterdam [...].⁹⁴

De Telegraaf verwees hier naar de pracht en praal van het vroegere Hollywood. Deze verwijzing leek te suggereren dat in de ogen van *de Telegraaf* de sfeer van het oude Hollywood een maatstaaf van kwaliteit was. Immers goot *Club Privé* de aankleding van deze feesten vaak in het "oude Hollywood-jasje", waarbij verwijzingen naar heden en verleden naadloos in elkaar overliefen. Zoals toen de krant schreef over de "Art-deco-achtige discohal" tijdens de galapremière van *Grease*.⁹⁵ Dat nostalgie zich ook uitte in mode, maakte *de Telegraaf* overigens in 1971 al kenbaar. Nog voordat van een economische crisis sprake was. Vooral het kleedgedrag van de vrouw stond daarbij centraal. Zij zou zich kleden om mannen te verleiden.⁹⁶ Daarnaast zou nostalgie een uiting zijn van een escapistische houding volgens *de Telegraaf*. Zo bleek uit een artikel uit december 1973, kort na het uitbreken van de oliecrisis: "En misschien is het juist in deze moeilijke en sombere tijd wel eens goed in gedachten terug te gaan naar het verleden. Het is een vlucht uit de harde werkelijkheid."⁹⁷ Met die sombere tijd bedoelde *de Telegraaf* vermoedelijk de economische crisis.

Net als de disco-rage, kon de nostalgie-rage óók gezien worden als een uiting van de consumptiecultuur, zoals dit omschreven staat in de secundaire literatuur. Eerder gaf ik al aan dat de economische crisis een aanleiding gaf voor het ontwikkelen van een nostalgische houding. *De Telegraaf* gebruikte nostalgie als een instrument of middel om van de pessimistische houding af te komen en commercie te stimuleren. Het hielp om hierbij te verwijzen naar vroegere en betere tijden. Onder het mom van vroeger was alles beter, was nostalgie een middel om kwaliteit te duiden. Zij het via het organiseren van de nostalgische galapremières. Of via het verheerlijken van de sterrenstatus van Travolta. *De Telegraaf* noemde uiteraard niet expliciet, dat nostalgie een middel was om commercie te stimuleren.

Ook *That's Entertainment* en *Valentino* waren onderdeel van de rage en kregen een door *de Telegraaf* georganiseerde feestelijke première. Het bijzondere aan de première van *That's Entertainment* was dat de "gewone" Nederlander dit keer de première mocht bijwonen. Niet alleen de Nederlandse sterren, die lid waren van *Club PRIVÉ*.

Velen die graag een première willen bijwonen maar daar nooit de kans voor krijgen grepen deze gelegenheid aan voor een avondje-uit, zoals in Amsterdam nog zelden mogelijk is. De ruim twee uur durende film amuseerde de zaal kostelijk waarna de honderden première-bezoekers zich tot in de kleine uurtjes in het Apollo-hotel,

⁹⁴ Henk van der Meyden, "Sterren schitteren in de nacht," *de Telegraaf*, 15 maart, 1975, 31.

⁹⁵ Henk van der Meyden, "Grease-koorts in Amsterdam: Nachtelijk Travolta-feest in Américain...," *de Telegraaf*, 9 oktober, 1978, 7.

⁹⁶ Dieuwke de Rijk, "Vrouw: Er bestaat geen mode zonder seks," *de Telegraaf*, 23 juni, 1971, 15.

⁹⁷ Henk van der Meyden, "Een Hollywoodfeest in de hoofdstad," *de Telegraaf*, 3 december, 1973, 5.

etend, drinkend en dansend bij de muziek van het negentien man sterke orkest van Piet Zonneveld vermaakten, velen gekleed in de sfeer van de film: de jaren dertig en veertig.⁹⁸

Deze nostalgie-rage had overigens niet alleen betrekking op discopraktijken. *De Telegraaf* zag ook voor andere culturele fenomenen - op het gebied van film en dans - de relevantie van nostalgie. *De Telegraaf* liet er in ieder geval geen gras over groeien. En organiseerde gedurende de onderzoeksperiode - vaak in combinatie met een filmpremière - meerdere van dit soort nostalgische feesten. Het orkest van Piet Zonneveld speelde in plaats van discomuziek veel muziek uit de jaren '20 en '30.⁹⁹ Het feit dat de *Club Privé* veel van die feesten organiseerde. Maakt dat *de Telegraaf* - in ieder geval deels - zelf verantwoordelijk was voor het in standhouden van deze nostalgie-rage.

Regionale fan-praktijken

De regionale dagbladers schreef met enige regelmaat over fan-praktijken. De *Leeuwarder Courant* in het bijzonder. Zij hadden een lezerskatern waar ingezonden stukken te zien waren. Het lezende publiek kon zich op die manier betrokken voelen bij de krant. Dit valt te verklaren door het regionale karakter van deze krant. De signatuur van de krant deed er minder toe. Het waren immers geen berichten die de krant zelf heeft gefabriceerd. Deze fan-praktijken kwamen voort uit georganiseerde wedstrijden omtrent het uiterlijk of dansstijl van Travolta bijvoorbeeld. Maar gingen ook over de danser Rudolph Valentino. Dit laatste kwam vermoedelijk door de gelijknamige Amerikaanse film die in 1977 in roulatie ging.

De *Leeuwarder Courant* bood een autobiografisch verhaal van de zogenoemde "oudste" Valentino fan. Deze fan hield er allerlei praktijken op na. Het archiveren van vele verzamelde knipsels, foto's en andere herinneringen. Daarnaast had zij voor Valentino-fans een vereniging opgestart en protesteerde zij publiekelijk tegen verfilmingen van Valentino.¹⁰⁰ Dan Travolta. De krant publiceerde daarbij ook een tweetal autobiografische verhalen van Travolta-fans in de editie van 23 november 1978. De volgende citaten uit deze krant bieden inzicht in hoe deze fan-praktijken vorm kregen.

Ik ben een fan van John en Olivia. Ik heb allemaal posters van John. En ik ga platen kopen. Ik heb twee posters van John en twee van Olivia en een van hun twee samen. Ik ga naar de film *Grease*. Ik ben ook naar *Saturday Night Fever* geweest.¹⁰¹

Die jongen zit in de brugklas en op zijn school hielden ze een wedstrijd wie het meest op John Travolta en hoe-heet-dat-meisje-ook weer, leek. Nou, hij ging daar ook heen, met een kilo vet in zijn haar, want dat moest glimmen en helemaal

⁹⁸ "'That's Entertainment': Een ode aan Hollywood," *de Telegraaf*, 13 december, 1974, 11.

⁹⁹ Zoals het première-feest van Jaws. Zie: Henk van der Meyden, "Het haaienbal dat de nachtmerries verdreef," *de Telegraaf*, 19 december, 1975, 11; Henk van der Meyden, "Sterren schitteren in de nacht," *de Telegraaf*, 15 maart, 1975, 31.

¹⁰⁰ "Van voor en door vrouwen: Oudste Valentino-fan," *Leeuwarder courant*, 24 december, 1977, 21.

¹⁰¹ "John Travolta zijn vrouw is in zijn armen gestorven," *Leeuwarder Courant*, 23 november, 1978, 31.

achterover gekamd worden. [...] De kinderen die door de leraren uitgekozen waren moesten apart gaan staan, op de dansvloer en een John Travolta dans doen.¹⁰²

De schrijver van dit laatste citaat liet zien dat in ieder geval sommige fans John Travolta meer centraal stelden dan zijn vrouwelijke tegenspeelster in de film. Ook de journalisten leken zich meer te richten op John Travolta. *Grease* en daarmee ook Olivia Newton John vielen onder de Travolta-rage volgens Het Parool.¹⁰³

Daarnaast leken dagbladen zich te focussen op de heteroseksuele man, namelijk John Travolta. John Travolta was het product van de marketingmachine van Robert Stigwood, volgens de links progressieve dagbladen.¹⁰⁴ Doordat John Travolta de hoofdrol kreeg in de dagbladpers, versterkten zij het discours over de mainstream discocultuur. Eerder noemde ik al dat in de eerdere "underground" stroming veel minderheden actief waren, zoals vrouwen en homoseksuelen. Deze groep mensen kreeg beduidend minder aandacht bijvoorbeeld. Een punt van Lawrence waar ik eerder in dit verslag al naar verwees.¹⁰⁵

Slot

Bovenstaande bevindingen tonen aan dat *de Telegraaf* sterk oververtegenwoordigd is als het gaat om wat de kranten schreven over meer specifieke, concrete aspecten van de discocultuur. Waar de sterrenstatus van Travolta een voorbeeld van was. De oververtegenwoordiging van *de Telegraaf* in het onderzoeksmateriaal geeft overigens geen compleet beeld. Het lezende publiek in Nederland beschikte over een grotere interpretatieruimte dan wat *de Telegraaf* te bieden had. Immers las niet heel Nederland (enkel) *de Telegraaf*, maar las zij ook andere kranten. Daarnaast was de dagbladpers slechts één interpretatieve screen. Andere interpretatieve screens behoorden echter niet tot de scope van dit onderzoek. Deze oververtegenwoordiging van *de Telegraaf* was echter wel een indicator voor de rol die deze krant speelde in het stimuleren van de discocultuur. Waar de verheerlijking van de sterrenstatus van Travolta een voorbeeld van was.

De Telegraaf maakte dit zichtbaar door met haar positieve beschrijvende houding tegengas te geven aan de negatieve en betogende houding van de meer progressieve linkse dagbladen. *De Telegraaf* nam een duidelijke anti-linkse of antipolitieke houding aan. Althans zo wilde zij dit laten overkomen. Betreffende de disco-rage was *De Telegraaf* wat minder kritisch en pro-commercie. Hiermee zette zij zich af tegen het linkse progressieve stemgeluid. Deze tweedeling was volgens Hellema kenmerkend voor de jaren '70. Hellema stelt dat richting het einde van de jaren '70 juist het conservatieve rechtse geluid in de samenleving meer volume kreeg. Ook binnen de journalistiek was dit polariserende effect dus zichtbaar. De oplagecijfers van *de Telegraaf* suggereren dat er ook vraag

¹⁰² "de Kleine Koerier," *Leeuwarder Courant*, 23 november, 1978, 19.

¹⁰³ Jim van Alphen, "Disco: Pop-jaar in het teken van een slim opgezette rage," *Het Parool*, 30 december, 1978, 18.

¹⁰⁴ Nijf G.J. Nijhof, "Notities naar aanleiding van een boekje van Elsevier: John Travolta en de koortsuitslag," *Nederlands Dagblad*, 9 december, 1978, 4-5.

¹⁰⁵ Lawrence, "Disco," 242.

was naar dit rechtser geluid. De oplage kreeg een boost en steeg van 500.000 naar 750.000 in de laatste paar jaar van de jaren '70.¹⁰⁶

De Telegraaf plaatste veel van haar berichten over disco in een speciaal showbusiness katern. Dit was het katern *Privé*. *Privé* kreeg in 1977 een eigen weekblad.¹⁰⁷ *De Telegraaf* zette nostalgie in als referentiekader wanneer zij schreef over de sterrenstatus van Travolta. Nostalgie naar de pracht en praal van het Hollywood uit de jaren '20 en '30, die diende als graadmeter voor kwaliteit. *De Telegraaf* vergeleek Travolta met gerenommeerde filmsterren uit de jaren '20 en '30, in het bijzonder dansende sterren zoals Rudolph Valentino en Fred Astaire. Daarnaast organiseerde *Club Privé* veel feesten. Het nostalgie naar het oude Hollywood moest afdruppen van deze feesten. Met name het uiterlijk vertoon en de sfeer waren hierin belangrijk. Door uitgebreid verslag te doen van deze feesten en van Travolta, bood *de Telegraaf* interpretatiemogelijkheden aan de lezer. In zekere zin werd de nostalgie-rage ingezet als een extra middel om de rage omtrent Travolta verder te stimuleren. Tegelijkertijd paste dit alles ook in de toenemende consumptiecultuur in de jaren '70.

Dat *de Telegraaf* met haar rechtse geluid oververtegenwoordigd was in dit hoofdstuk, betekende niet dat linkse progressieve dagbladen niet schreven over de sterrenstatus van Travolta. Vooral de oorsprong van zijn sterrenstatus kon in dit deel van de pers rekenen op een kritische houding. Maar opvallend was daarnaast de meer neutrale houding van sommige linkse en progressieve kranten, zodra het over Travolta ging. Het progressief-liberale *NRC-Handelsblad* schreef bijvoorbeeld neutraler over de discocultuur, wanneer het de sterrenstatus van discoster Travolta behandelde, dan wanneer het schreef over disco in het algemeen. Het dagblad probeerde ook te verklaren waarom de discofilms in de smaak vielen bij het publiek. Volgens het dagblad had dit te maken de tijdgeest die heerste in de jaren '70. Somber. Met als oorzaak de crisis. Zowel de personages in de films alsmede het volk in de jaren '70 hadden te maken met economische moeilijkheden.¹⁰⁸ Als een gevolg van deze economische crisis vertoonde de jeugd escapistisch gedrag. Jonge kijkers konden zich identificeren met personages in discofilms die met vergelijkbare problemen te maken hadden. En tegelijk werd zo'n film daarmee een stimulans voor een bezoek aan de discotheek.

¹⁰⁶ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 191-192.

¹⁰⁷ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 192-193.

¹⁰⁸ Hans Beerekamp, "De verrassende kwaliteiten van een handige disco-film," *NRC-Handelsblad*, 14 april, 1978, 7.

Hoofdstuk 3: Discoactiviteiten en evenementen

De dagbladers beschreef met enige regelmaat discoactiviteiten en evenementen, die her en der in het land en door allerlei bedrijven en andere partijen werden georganiseerd. Informatie daarover is te vinden in de redactionele kolommen, maar vooral ook in advertenties. Die advertenties waren vaak kort en feitelijk. Ze hadden tot doel aanbevelingen te geven vanuit een meestal commercieel belang. De activiteiten en evenementen waar ze over gingen, waren veelal kleinschalig en weinig spectaculair, om niet te zeggen 'alledaags'. Disco, of iets dat met disco te maken had, was bij dit type evenementen vaak slechts een onderdeel van het programma. En niet de hoofdattractie. Maar juist hierdoor gaat het hierbij over een (sub-)domein van de disco-rage, dat sterk verweven was met de alledaagse praktijken van het publiek in de meest brede zin van het woord. Hier liep disco als het ware naadloos over in het leven van alledag, zoals dat er eind jaren '70 voor veel mensen uitzag.

Kranten besteedden maar zelden aandacht aan dit subdomein van de discocultuur. Laat staan dat dit uitgebreid gebeurde. Verder waren de activiteiten en evenementen die erin plaatsvonden heel lokaal van aard. Niet geheel verassend is daarom dat je hier het meest over terugvond in regionale en lokale kranten. Meestal in de vorm van advertenties, soms in de vorm van beknopte stukken in de redactionele kolommen.

Alleen als een evenement echt grootschalig was – wat slechts zelden voorkwam – deden landelijke krantenredacties er verslag van en gaven er soms ook duiding aan. In dit hoofdstuk komt eerst aan bod hoe zulke grootschalige, maar incidentele disco-evenementen in de kranten werden behandeld. Daarna gaat het over het kleinschaliger, lokaal gebonden, maar wel meer met het dagelijks leven verweven subdomein van de discrage en wat daarover is terug te vinden in het door mij onderzochte corpus.

Grootschalige disco evenementen

The Great American Disco Disaster, zaterdagavond in het Sportpaleis Ahoy', is geworden wat de naam van deze massa-manifestatie beloofde: een ramp, Een disconachtmerrie, waar eigenlijk alleen Miss Disco Casa Nova Rotterdam '79-verkiezing aan ontbrak.¹⁰⁹

Het feest The Great American Disco Disaster was onderdeel van een beurs.¹¹⁰ Het betrof de in augustus 1979 gehouden, grootschalige CASA NOVA beurs. Volgens het *Nieuwsblad van het Noorden* omvatte deze beurs vooral stands waar producten en diensten verkocht werden. "De beurs omvat stands, waarin boeken, reizen, platen, high, voeding, cosmetica, foto/film, interieur, sport en mode worden aangeprezen."¹¹¹ The Great American Disco Disaster behoorde tot het festival gedeelte. Ook

¹⁰⁹ Hans van der Leur, "Casa-disco: Leegheid in volle Ahoy'- arena," *Het Vrije Volk*, 27 augustus, 1979, 3.

¹¹⁰ Peter Koops, "Nachtelijke Non-stopdisco: levensstijl in klatergoud," *NRC-Handelsblad*, 27 augustus, 1979, 6.

¹¹¹ "Casa Nova '79 in Rotterdam," *Nieuwsblad van het Noorden*, 25 augustus, 1979, 29.

andere diverse culturele uitingen stonden op het programma van het festival-gedeelte volgens dit dagblad, namelijk "revue, film, theater, jazz, poëzie en cabaret."¹¹²

Voor het feest werd in verschillende dagbladen geadverteerd. De verslaggeving erover in *Het Vrije Volk* en *NRC-Handelsblad* had een negatieve teneur. Te lezen viel dat dit feest in vergelijking met de rest van de beurs wel veel bezoekers had, maar dat weerhield de verslaggever van *Het Vrije Volk* er niet van om het festijn af te schilderen als een "ramp" en "disconachtmerrie."¹¹³ De muziek en de drukte tijdens het feest zorgden herhaaldelijk voor de negatieve houding. De muziek zou "geen gewicht geven" en leeg aanvoelen.¹¹⁴ De meeste mensen konden daarbij niet eens mee dansen. In het sportpaleis Ahoy in Rotterdam waren er slechts een aantal plekken op de witte lichtgevende discodansvloer. De meeste konden alleen vanaf een ring-plaats de rest zien. Zij waren toeschouwers van het dansende en rolschaatsende publiek op de "overvolle" dansvloer. Het publiek zou er "verdwaald" uit zien en "verwoede pogingen" gedaan hebben om "uit de anonimiteit te treden."¹¹⁵ Dit lukte door de drukte echter niet. Eindoordeel: "The Great American Disco Disaster maakte verder een beetje duidelijk wat disco is. Plezier voor twee, of voor tweeduizend maar wel van een grenze-, bodem-, en troosteloze leegheid."¹¹⁶

Eerder noemde ik al dat journalisten schreven dat Travolta niet meer weg te denken zou zijn uit het alledaagse leven van de Nederlander in de onderzoeksperiode. Dit is ook te zien aan het soort evenementen dat door grootschaliger evenementenorganisaties op touw werd gezet. Bijvoorbeeld door de in het vorige hoofdstuk al genoemde *Club Privé*, een initiatief van *de Telegraaf*. Deze club verzorgde de galapremières van de Amerikaanse discofilms *Saturday Night Fever* (1977) en *Grease* (1978). De locaties van die galapremières verschilden. Het publiek bekeek eerst in Theater Tuschinski de film *Saturday Night Fever* en kon daarna daar in een andere zaal in dit theater gaan dansen op disco. De première van *Grease* was te zien in het Cinerama Bellevue. Het publiek kon voor het dansen terecht bij hotel Americain. De films zouden het publiek al goed opwarmen voor de aansluitende avond discodansen. Zoals *de Telegraaf* het verwoordde naar aanleiding van de galapremière van *Saturday Night Fever* (1977): "Met verbijstering keek men naar zijn sprongen en zijn bijzondere Tango Hustle. Je zat bijna mee te dansen op je stoel en vrouwen kwamen onder de indruk van zijn persoonlijkheid."¹¹⁷ Uiteraard waren de films ook een inspiratiebron voor deze feesten. Net als in de films, stond er een danswedstrijd op het programma. Zo schreef *de Telegraaf* het volgende over de galapremière van *Grease* (1978):

"Grease" had zijn invloed op dit feest. Er was zelfs een heuse danswedstrijd, tijdens welke jongeren zich konden meten met Johnny Travolta en Olivia Newton John. [...] Een nacht waarin velen zich pijn in de lendenen dansten, vol vuur en enthousiasme,

¹¹² "Casa Nova '79 in Rotterdam," *Nieuwsblad van het Noorden*, 25 augustus, 1979, 29.

¹¹³ Hans van der Leur, "Casa-disco: Leegheid in volle Ahoy'- arena," *Het Vrije Volk*, 27 augustus, 1979, 3.

¹¹⁴ Hans van der Leur, "Casa-disco: Leegheid in volle Ahoy'- arena," *Het Vrije Volk*, 27 augustus, 1979, 3.

¹¹⁵ Hans van der Leur, "Casa-disco: Leegheid in volle Ahoy'- arena," *Het Vrije Volk*, 27 augustus, 1979, 3.

¹¹⁶ Hans van der Leur, "Casa-disco: Leegheid in volle Ahoy'- arena," *Het Vrije Volk*, 27 augustus, 1979, 3.

¹¹⁷ Henk van der Meyden, "Disco-koorts in Amsterdam: Het Johnny Travolta-feest," *de Telegraaf*, 15 april, 1978, 33.

en bleven dansen toen zij buiten kwamen omstreeks halfvijf in de ochtend op het mistige verlaten Leidseplein waar enkele lichtreclames een laatste decor vormden voor deze Amsterdamse Travolta's.¹¹⁸

Niet alleen het programma van het feest was geïnspireerd op de film. Veel gasten kwamen als look-a-like van Travolta of Newton John. Dit gaf de mannen op het feest de moed om op jacht te gaan naar vrouwen, stelde *de Telegraaf*.

Ik zag veel mannen met brillantine in het haar als pseudo-Travolta's door de zaal lopen, stoer en nonchalant op zoek naar een meisje dat zij zouden kunnen veroveren. "Grease" had zijn invloed op dit feest. Er was zelfs een heuse danswedstrijd, tijdens welke jongeren zich konden meten met Johnny Travolta en Olivia Newton John.¹¹⁹

Afgezien van de bovengenoemde galapremières en het discofestival, kon ik bij nader onderzoek niet meer grootschalige evenementen vinden in de onderzoeksperiode. Ook leek het erop dat andere dagbladen niet schreven over de feesten die de Telegraaf organiseerde. Het lag voor de hand dat de Telegraaf positief schreef over deze feesten. Aangezien zij deze feesten vaak zelf organiseerde.

De Telegraaf gaat verder niet in detail in op hoe zij de feesten heeft georganiseerd. Uit bovenstaande bleek dat zij verschillende locaties afhuurde. Hoe kwam die huurovereenkomst tot stand? Waren er meerdere samenwerkingsverbanden met deze exploitanten? Of met de distributeurs van de discofilms. En wat was de rol van de Telegraaf ten opzichte van Club Privé bijvoorbeeld?

Kleinschalige discoactiviteiten en evenementen

Dan de kleinschalige, disco-gerelateerde activiteiten en -evenementen. Dagbladen maakten in de meeste gevallen deze evenementen en activiteiten zichtbaar door het publiceren van advertenties. In veel gevallen boden dagbladen daar alleen korte en feitelijke informatie over. Deze advertenties werden zijn ontworpen door de organisatoren van de evenementen, zoals lokale horecagelegenheden.

Als kleinschalige, aan disco-gerelateerde activiteiten en gebeurtenissen ook zichtbaar werden in de redactionele kolommen van kranten, ging het meestal over discodanswedstrijden. Ook hierbij functioneerde de film *Saturday Night Fever* weer als belangrijke *trigger*. In ieder geval als we het bericht uit *de Volksrant* uit 1978 mogen geloven. "De Houseband speelt tevens in op het door de film *Saturday Night Fever* opnieuw in de belangstelling gekomen verschijnsel danswedstrijd. Voor het beste paar valt de 'Dancing Shoes Trofee' te winnen."¹²⁰

Op provinciaal niveau in Limburg en Friesland organiseerde men daarbij discokampioenschappen. Dit waren eenmalige evenementen en waren vermoedelijk niet aan elkaar gekoppeld. Beide competities waren namelijk door andere organisatoren georganiseerd. De competitie

¹¹⁸ Henk van der Meyden, "Grease-koorts in Amsterdam: Nachtelijk Travolta-feest in Américain...", *de Telegraaf*, 9 oktober, 1978, 7.

¹¹⁹ Henk van der Meyden, "Grease-koorts in Amsterdam: Nachtelijk Travolta-feest in Américain...", *de Telegraaf*, 9 oktober, 1978, 7.

¹²⁰ "Houseband," *De Volkskrant*, 7 juli, 1978, 13.

in Limburg werd in Brunssum georganiseerd door Lou Crombach - tevens de DJ van de avond - en John van Aken. Hier kon men een stedentrip winnen of een platenbon. En dienden dansers inschrijfgeld te betalen ter hoogte van tien gulden.¹²¹ De wedstrijd in Friesland werd georganiseerd door Gerard Meyer in Hardegarijp. Daar waren er prijzen voor de categorieën "beste danser", "meest originele outfit" en "wie er het langst non-stop kon dansen". De muziek was ontleend aan de discofilms *Grease* (1978), *Saturday Night Fever* (1977) en *Thank God it's Friday* (1978), aangevuld met oude hits:¹²²

Ene Gerard Meyer jr. uit Hilversum heeft het idee opgevat om de Nederlandse disco-danskampioenschappen te gaan organiseren. [...] De eerste voorronde nu wordt gehouden in Friesland. [...] Als solist, duo of groep kun je dansen op muziek van de Meyers Metro Circus Drive-In Show, variërend van deuntjes uit de film *Grease*, *Saturday Night Fever* en *Thank God it's Friday* tot de muziek van de oude rockers uit de zestiger jaren. Natuurlijk heet de heer Meyer niet alleen potentieel kampioenen welkom. Ook niet wedstrijddansers, komt allen, al was het alleen maar omdat het sfeer verbeterend werkt en de kas wat extra gespekt wordt.¹²³

De *Leeuwarder Courant* schreef dat deze regionale disco-danskampioenschappen in Friesland een voorloper waren van een landelijk kampioenschap.¹²⁴ In de dagbladpers kon ik echter geen verdere berichten vinden over een nationaal kampioenschap. Wel deed *Het Vrije Volk* in december 1978 verslag van een wereldkampioenschap discodansen in Londen. Dit was een kort bericht dat in het katern "Kort" stond van de krant. Aan het evenement deden 35 verschillende dansers vanuit de hele wereld mee. Hieruit blijkt dat de disco-rage niet per se een westers fenomeen was. Immers won iemand uit Japan. "De 23-jarige Japanse disc-jockey Tadaaki heeft in Londen het wereldkampioenschap disco-dansen gewonnen."¹²⁵

Dat disco op lokaal niveau verweven was met alledaagse uitgaans- en recreatiepraktijken, bleek uit de advertenties van lokale horecaondernemingen. In het merendeel van deze advertenties had men het over discodansavonden. Vakantieoord en stripclubs waren daarnaast ook plekken waar disco op kleinschalig niveau voorkwam.

De dagbladen leken trouwens qua terminologie verschillende woorden te gebruiken voor discotheken. Zo kwamen de woorden dancing, bar, danscentrum en danspaleis ook met enige regelmaat voor. In de discotheken kon het publiek soms ook films bekijken. Volgens het *Nieuwsblad van het Noorden* kon men na de heropening van *D' Oude Waegh* in Groningen, daar zowel films kijken als dansen in de benedenzaal van deze bar-dancing.¹²⁶

¹²¹ "Disco-dansen: beentjes in Brunssum van de vloer!," *Limburgs Dagblad*, 6 oktober, 1978, 5; "Doe mee aan de Limburgse kampioenschappen discodansen!," *Limburgs Dagblad*, 23 september, 1978, 2.

¹²² "Meyer's Metro Circus Drive in Show," *Leeuwarder Courant*, 1 december, 1978, 10.

¹²³ "De Travolta-bacil slaat om zich heen," *Leeuwarder Courant*, 25 november, 1978, 25.

¹²⁴ "De Travolta-bacil slaat om zich heen," *Leeuwarder Courant*, 25 november, 1978, 25.

¹²⁵ "Travolta," *Het Vrije Volk*, 14 december, 1978, 7.

¹²⁶ Bijvoorbeeld: "Jaar dicht geweest 'd' Oude Waegh' vanavond weer open," *Nieuwsblad van het Noorden*, 15 oktober, 1971, 5.

Allereerst de discodansavonden. In hun advertenties daarvoor, noemden plaatselijke horecagelegenheden filmmuziek of filmsterren. Die laatsten kwamen niet per se uit de bekende discofilms. Het komische duo Stan Laurel en Oliver Hardy bijvoorbeeld. Dit duo uit de tijd van de zwijgende film en de vroege geluidsfilm was te bewonderen op een video tijdens een avond uit in een discotheek. Filmgeluid ontbrak en juist daardoor leenden deze video's zich goed voor gebruik in discotheeken. Zo bleek uit de onderstaande advertentie uit 1971. De discotheek Nationaal-Heerlerheide was de grootste disco bar-dancing in Limburg.

Afbeelding 2: Afbeelding van advertentie "dancing Nationaal-Heerlerheide" uit het *Limburgs Dagblad*, op 25 september, 1971.¹²⁷

Opmerking: deze advertentie wekt de suggestie dat je de genoemde artiesten óók kon zien optreden (op het scherm) tijdens de show. Net zoals je ze kon zien optreden in TV-shows als AVRO's TopPop. Verder is opmerkelijk dat geen enkele van de genoemde artiesten – dus ook niet *The Sweet* of *Middle of the Road* – specifieke discomuziek speelden. De term disco komt alleen voor in de naam van de uitgaansgelegenheid: disco bar-dancing Nationaal-Heerlerheide. Een concrete en directe verwijzing naar iets dat echt onder het fenomeen disco viel, ontbrak totaal.

De advertentie bevestigde dat tijdens discodansavonden DJ's niet alleen discomuziek draaiden. Discotheekbezoekers konden ook andere muziekgenres verwachten. De Rolling Stones maakten rockmuziek. En *Ike & Turner* gaven destijds de voorkeur aan R&B-muziek.¹²⁸ Anders gezegd: "discoavond" functioneerde in die tijd eigenlijk als een synoniem voor "dansavond", of – nog algemener – "show". En wat tijdens zo'n dansavond of show gebeurde, te zien en te horen was, hoefde

¹²⁷ "Het land van Bartje," *Leeuwarder Courant*, 16 september, 1971, 7.

¹²⁸ "Nationaal- Heerlerheide: in Limburgs grootste disco bar-dancing," *Limburgs Dagblad*, 25 september, 1971, 38.

in strikte zin helemaal niet onder de noemer "disco" te vallen. De Kung Fu dansrage uit 1975 bijvoorbeeld.

De Kung-Fu rage is hard op weg na Amerika ook Nederland te veroveren. Het begon allemaal met de Chinese karate-films van Bruce Lee en de enorm populaire tv-serie "Kung Fu". Het resultaat is, dat nu in tal van dancings 's nachts hele schijngevechten worden gehouden, die het midden houden tussen dans en Chinese vechtsport.¹²⁹

Ook de secundaire literatuur bevestigt dit. Discomuziek was volgens Lawrence nog geen uniforme muziekstijl in het begin van de jaren '70. In discotheken draaiden ze ook soul, R&B, funk en gospel bijvoorbeeld. Zo lang de muziek maar dansbaar was, stelt Lawrence.¹³⁰ De beat van de muziek was vanuit dat perspectief belangrijker. Belangrijker dan de muzikanten die de muziek gemaakt hebben. De beat was belangrijker dan de performance van de artiesten, stelt Kooijman.¹³¹ Lawrence stelt daarbij dat men in de jaren '60 nog in traditionele heteroseksuele koppels danste. In de jaren '70 kwam hier verandering in. In discotheken had men bijvoorbeeld geen danspartner meer nodig. En kon je alleen dansen of met je vriendengroep.¹³²

De muziek die de Schotse band *Middle of the Road* maakte, was volgens Hellema kenmerkend voor de jaren '70. Naast disco zorgde het muziekgenre "middle of the road" voor de meeste popmuziek in het begin van de jaren '70, stelt hij.¹³³ "De popmuziek werd begin jaren zeventig bovendien overspoeld met commerciële *middle of the road*-muziek en gladde disco."¹³⁴ Dat commerciële klopte toruwens prima, ook in Nederland. Begin jaren '70 stond *Middle of the Road* met enige frequentie in de Top 40.¹³⁵

De journalisten noemden ook verscheidene buurthuizen of verenigingen, die als onderdeel van hun programma een discoavond organiseerden. De jongerenvereniging *De Boew* in Geleen was hier een voorbeeld van. Volgens het *Limburgs Dagblad* organiseerde de vereniging aan het einde van de paasvakantie van 1975 een discoavond. Disco was ook hier slechts onderdeel van een groter programma, waar bijvoorbeeld ook een "paasrally" in zat. Tijdens de discoavond reikte de jongerenvereniging ook de prijzen voor deze rally uit bijvoorbeeld.¹³⁶ Dit liet nogmaals zien dat disco op kleinschalig niveau structureel verweven raakte met andere praktijken binnen de vrijetijdsbesteding.

¹²⁹ Thea Detiger, "Pagina Vrouw presenteert de nieuwe rage: Dans De Kung Fu!," *de Telegraaf*, 5 februari, 1975, 11.

¹³⁰ Lawrence, "Disco," 236-237.

¹³¹ Jaap Kooijman, "Turn the Beat Around," 260.

¹³² Lawrence, "Disco," 233-235.

¹³³ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 47.

¹³⁴ Hellema, *Nederland en de jaren zeventig*, 47.

¹³⁵ "Middle of The Road," Artiesten, Top 40, geraadpleegd op 19 mei, 2019, <https://www.top40.nl/top40-artiesten/middle-of-the-road>.

¹³⁶ "Bezigheden voor jeugdigen in paasvakantie," *Limburgs Dagblad*, 28 maart, 1975, 14.

Dagbladen plaatsten ook met enige regelmaat advertenties voor vakantieoord en stripclubs. De vakantieoord adverteerden met aanbiedingen voor vliegvakanties en bungalows.¹³⁷ De onderstaande advertentie is hier een voorbeeld van. Disco wordt genoemd als één van de onderdelen van een divers recreatie-programma. Het bungalowpark wilde de lezer vooral wijzen op de faciliteiten die het park en de locatie zo bijzonder maakten.

Abbeelding 3: Abbeelding van advertentie "Het land van Bartje" uit *Leeuwarder Courant*, op 16 september, 1971.¹³⁸

Ook in stripclubs was disco niet de hoofdattractie. Maar desalniettemin wel onderdeel van de programering van sommige stripclubs. Dit bleek uit onderstaande advertentie. Sommige stripclubs wilden zich blijkbaar onderscheiden door te benoemen dat een discotheekzaal tot de faciliteiten behoorde. Bezoekers betaalden een vast bedrag en konden zo van het gehele aanbod gebruik maken. Niet alleen van disco. Maar ook drankjes, shows en films bijvoorbeeld. Deze discotheken waren overigens niet alleen in het weekend open, maar zeven dagen per week.

¹³⁷ "Als u denkt dat u alles al gezien hebt, wordt het de hoogste tijd voor onze Vakantie voor Gevorderden," *De Volkskrant*, 3 januari, 1976, 40.

¹³⁸ "Het land van Bartje," *Leeuwarder Courant*, 16 september, 1971, 7.

Afbeelding 4: Afbeelding van advertentie "Club 'De Grot'" uit *Het Vrije Volk*, 22 juni, 1973.¹³⁹

Van de landelijke kranten wilde *De Telegraaf* en *De Waarheid* nog wel eens mondjesmaat verslag doen van kleinschalige evenementen. In de redactionele kolommen hadden zij het over Het Jordaanfestival in Amsterdam bijvoorbeeld. Disco was hier slechts een randactiviteit. Op muzikaal gebied voerde het "levenslied" er de boventoon. Disco viel onder de categorie "eigentijdse muziek."¹⁴⁰

Vanuit de secundaire literatuur maakt Jenkins een belangrijk onderscheid tussen participeren en interacteren. Eerder noemde ik zijn definitie van participeren al. Anders dan bij interacteren, is participatie gericht op het actief deelnemen in het creëren van content. De eigen invullingen door participanten staan hierin centraal. En niet zozeer de invullingen waar bedrijven op aansturen. Dit laatste heet interacteren, volgens Jenkins.¹⁴¹

Ik zal dit illustreren aan de hand van de Clock House advertentie uit de inleiding van dit verslag. Stel je leeft in de jaren '70 en je gaat volgend weekend deelnemen aan een John Travolta look-a-like wedstrijd. Clock House hoopt natuurlijk dat je haar advertentie gezien hebt en aan haar denkt bij het samenstellen van je outfit. Als persoon kun je dan alleen kiezen uit de kleding die Clock House heeft in haar collectie. Het kopen van de kleding van de C&A is wat Jenkins verstaat onder interactie.¹⁴²

Bovendien suggereerde de advertentie dat de kleding van Clock House niet kon ontbreken wanneer je andere dingen ging doen dan een bezoek aan de discotheek. Dit maakte zij zichtbaar door de vraag: "Wanneer is 't tijd voor Clock House?" voor te leggen aan het lezende publiek.¹⁴³ Als antwoord daarop noemde Clock House allerlei situaties waarin het lezende publiek de kleding kon dragen: "Als je 'n leuke band en 'n kapotte uitlaat hebt. Als de wastafel verstopt zit en de trein vertraging heeft."¹⁴⁴ De disco kledingstijl kon zo onderdeel worden van een bredere en nog meer dan uitgaan "alledaagse" handelingspraktijk, namelijk gewoon "je kleden".

¹³⁹ "Club 'De Grot'," *Het Vrije Volk*, 22 juni, 1973, 21.

¹⁴⁰ "Vanavond begint het Jordaanfestival: Tante Na, Ome Sjors en de ronde van de Elandsgracht," *De Waarheid*, 9 september, 1977, 7.

¹⁴¹ Jenkins, *Convergence Culture*, 287, 290.

¹⁴² Jenkins, *Convergence Culture*, 287.

¹⁴³ "Wanneer is't tijd voor Clock House?," *de Volkskrant*, 1 september, 1978, 24.

¹⁴⁴ "Wanneer is't tijd voor Clock House?," *de Volkskrant*, 1 september, 1978, 24.

Voor wat voor een reden ook – zij het vanwege financiële beperkingen, of de behoefte voor een eigen creatieve inbreng – kun je er ook voor kiezen om niet de kleding van de C&A te kopen. Om toch goed voor de dag te komen, is het zelf samenstellen van een passende outfit ook een optie. Door bijvoorbeeld zelf kleding te maken of gebruik te maken van de kleding die je al hebt. Dit is wat Jenkins verstaat onder het begrip participatie.

Slot

Uit het voorgaande blijkt dat de zichtbaarheid van discoactiviteiten en evenementen in de dagbladers afneemt wanneer deze activiteiten op een kleinschaliger en onspectaculair niveau zijn georganiseerd. Disco was op dat niveau meer onderdeel van uitgebreidere en divers samengestelde amusementsprogramma's. Omdat zulke programma's wel veel regelmatig werden aangeboden, bijvoorbeeld door plaatselijke discotheken, was disco op dit niveau óók meer structureel verweven met praktijken uit het alledaagse leven van het publiek. Bijvoorbeeld de routine om steevast op vrijdag- of zaterdagavond uit te gaan.

In de redactionele kolommen van kranten werd aan het kleinschalige en onspectaculaire deel van de discocultuur zelden aandacht besteed. En als kranten schreven over lokaal georganiseerde, kleinschalige disco evenementen en activiteiten, waren dat de lokalen en regionale kranten. Ze bleven daarbij veelal neutraal, puur beschrijvend en summier. De grote landelijke kranten schreven eigenlijk alleen over een disco evenement als het wel grootschalig was. Linkse en progressieve dagbladen lieten zich daar mondjesmaat ook nog wel kritisch over uit.

Op de advertentiepagina's konden lezers de meeste informatie vinden over dit kleinschalige deel van de discocultuur. De door de organisatoren van kleinschalige discoactiviteiten gepubliceerde advertenties, waren erg beknopt, boden feitelijke informatie en gaven nauwelijks duiding aan disco. Bovenal hadden de advertenties een commercieel belang. De advertenties maakten echter wel zichtbaar wat zich afspeelde op dit onspectaculaire deel van de discocultuur.

Wat mogelijk bijdroeg aan het vermengd raken van disco met andere vormen van amusement op het kleinschalige niveau, was dat in discotheken sowieso meerdere dans- en muziekstijlen te bewonderen vielen. Volgens Lawrence was discomuziek aan het begin van de jaren '70 nog geen uniforme stijl. Ook bestond er op het gebied van dansen nog geen uniforme dansstijl, stelt Lawrence. In de jaren '60 danste men nog veel in traditionele heteroseksuele koppels. In de jaren '70 kwam hier verandering in. Dansen in koppels was niet meer de norm, er kon ook alleen gedanst worden in de discotheken.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Lawrence, "Disco," 233-235.

Conclusie

In dit onderzoek heb ik gepoogd een start te maken met het in kaart brengen van een structurele interferentie tussen sociale dans, filmconsumptie en het dagelijkse leven in Nederland. Hiervoor heb ik het Nederlandse persdiscours over de discorage uit de jaren '70 onderzocht. De vraag waarop ik een antwoord wilde vinden is: Hoe bood het Nederlandse persdiscours van de jaren '70 het krantenlezende publiek een waarnemings- en interpretatieruimte voor wat betreft de discorage en de manier waarop die interfereerde met filmcultuur en het dagelijks leven?

Bij de beantwoording van mijn hoofdvraag, wil ik een onderscheid maken tussen feitelijke weergave in kranten van wat er gaande was omtrent het fenomeen disco, en de duiding daarvan. Het onderzoeksmateriaal laat verder zien dat zowel dit "zichtbaar maken" als het "duiden van" anders uitpakte, afhankelijk van welke bladen je als lezer onder ogen kreeg. Een politiek-ideologisch links of progressief georiënteerde krant schreef anders en meestal negatiever over disco, dan een rechts-conservatieve krant. Waarbij valt aan te tekenen dat *De Telegraaf* en het *Limburgs Dagblad* de enige rechtse en conservatieve dagbladen waren, waarin ik – werkend met mijn verzameling zoektermen – berichtgeving over disco vond. Onder de linkse en progressieve dagbladen vallen in mijn onderzoek *De Tijd*, *de Volkskrant*, *De Waarheid*, *Het Parool*, *Het Vrije Volk*, *Leeuwarder Courant*, *Nederlands Dagblad*, *Nieuwsblad van het Noorden*, *NRC-Handelsblad* en *Trouw*. De confessionele dagbladen en het liberale *NRC-Handelsblad* hadden politiek-ideologisch gezien weliswaar een voorgeschiedenis in het centrum of zelfs aan de centrum-rechtse kant van het politieke spectrum, maar schoven – zoals Hellema heeft beargumenteerd – in de jaren '60-'70 (al dan niet tijdelijk) op naar een meer links-progressieve positie.

Opvallend was dat alle dagbladen, of ze nu links of rechts waren, pas veel begonnen te schrijven over disco, naar aanleiding van de film *Saturday Night Fever* (1977). Deze film ging op 13 april 1978 in Nederland in première en was een commercieel succes. De marketingtechnieken van Robert Stigwood zouden hier een grote rol in hebben gehad, volgens de linkse en progressieve journalisten. De discocultuur bevond zich in het spectrum van de commercie. En werd daarmee als cultureel verschijnsel in algemene zin vaak – in elk geval vanuit de progressieve hoek – als conservatief rechts geduid en kritisch bekeken. Dat disco in de VS al bestond voor het commercieel succes van de film *Saturday Night Fever* (1977) als een subcultuur van minderheidsgroepen, leken de linkse en progressieve journalisten niet zo belangrijk te vinden. Zij gingen daar namelijk nauwelijks op in. De rechtse *Telegraaf* schreef helemaal niet over disco als verschijnsel in algemene zin of het commerciële karakter ervan en sprak daar ook geen expliciet waardeoordeel over uit.

In linkse en progressieve kranten werden ook pogingen gedaan om te doorgronden waar de populariteit van disco onder (vooral) de jongeren vandaan kwam. In hun analyses verbonden ze economische en sociaal-culturele factoren: de economische crisis en daarmee samenhangende negatieve stemming van de jaren '70, die zou zorgen voor een hang naar een door de discocultuur bevredigd escapisme. Bovendien boden de discotheken en de daar georganiseerde danswedstrijden jongeren een mogelijkheid om zich als individu op een positieve manier te onderscheiden en te 'schitteren', waar dat in de rest van de samenleving, ook weer als gevolg van de economische malaise,

veel moeilijker was. Met andere woorden: vanuit een linkse en progressieve blik verklaarden brede contextuele, negatieve factoren (crisis, malaise, gebrek aan ontplooiingsmogelijkheden) het succes van disco. Inherente, positieve kwaliteiten van het verschijnsel zelf, speelden geen rol. Sterker, zulke kwaliteiten zagen links-progressieve journalisten helemaal niet. Disco was "drek".¹⁴⁶

Als het ging over concrete uitingen van discocultuur, trok filmster John Travolta met zijn rollen in (vooral) *Saturday Night Fever* en *Grease* sterk de aandacht van de Nederlandse dagbladjournalisten. *De Telegraaf* besteedde het uitvoerigst aandacht aan hem en was daarbij ronduit lovend. Waarbij opvalt dat *de Telegraaf* – meestal bij monde van showbizz-verslaggever Henk van der Meijden – wél inherent positieve kwaliteiten herkende in het discofenomeen Travolta. De energie die hij uitstraalde en het sterke karakter van zowel hemzelf als van de door hem gespeelde personages, oogsten lof en bewondering, werden gepresenteerd als een bron van inspiratie. Tegelijkertijd wees de *Telegraaf* haar lezers óók op contextuele factoren, die deels overeenkwamen met het door de tijdsomstandigheden gestimuleerde escapisme waar in de links-progressieve hoek op werd gewezen. Die hang naar escapisme verbond *de Telegraaf* echter nadrukkelijk met een positief beschreven, nostalgisch verlangen dat in de late jaren '70 voelbaar zou zijn in de samenleving. Een nostalgisch verlangen naar de *glitter and glamour* van het oude Hollywood, het Hollywood van vóór de Tweede Wereldoorlog, dat het publiek van toen plezier, troost en inspiratie had geboden, óók in de economisch slechte tijden van de *Great Depression*. Die verbinding met nostalgie naar het oude Hollywood gebruikte Van der Meijden om Travolta te presenteren als hedendaags equivalent van grote, eveneens als danser vermaarde Amerikaanse filmsterren uit het verleden zoals Rudolph Valentino en Fred Astaire. Wat des te meer hielp om het beeld dat *de Telegraaf* bood van Travolta als discoster een positief karakter te geven.

Een opvallende tegenstrijdigheid of ambiguiteit was dat ook de toon van de links progressieve kranten soms positiever uitviel als zij niet schreven over disco als algemeen cultureel fenomeen, maar over Travolta. Ook dit deel van de pers maakte de verbinding tussen nostalgie en de sombere stemming. Zij het minder uitvoerig en uitbundig dan dat *de Telegraaf* dat deed. *De Volkskrant* en het *NRC-Handelsblad* maakten zo ook de koppeling tussen de crisis uit de jaren '70 en de *Great Depression*. Deze kranten boden vooral contextuele factoren die inzicht moesten bieden in waarom men escapistisch gedrag vertoonde en hoe de personages van Travolta dit stimuleerden.

Het fenomeen Travolta - en daarmee ook zijn dragende rol in de discofilms *Saturday Night Fever* en *Grease* - kreeg vaak de hoofdrol in de berichten uit de Nederlandse dagbladpers. Dat heeft ertoe geleid dat het hele fenomeen disco in de dagbladpers vanuit een sterk patriarchaal en heteroseksueel perspectief werd neergezet. Met Travolta als het rolmodel voor de jongens die met elkaar concurreerden om de gunsten van de naar surrogaat Travolta's hunkerende meisjes. De discocultuur kreeg op die manier het imago aangemeten bovenal een traditioneel datingcircuit te zijn. Hierdoor versterkten de Nederlandse journalisten het discours over de mainstream discocultuur. Disco raakte in de Nederlandse context zo nooit geassocieerd met progressieve en emancipatoire noties omtrent genderidentiteit en genderrelaties. Waarvoor in de VS wél aanknopingspunten bleven bestaan

¹⁴⁶ Peter Koops, "Rose Royce zorgt voor pretentieloos disco-avondje," *NRC-Handelsblad*, 26 september, 1978, 6.

dankzij de voortlevende herinnering aan de vroege discocultuur in met name New York, die juist aan homoseksuelen en vrouwen zoets als een niet-traditionele experimenteerruimte had geboden.¹⁴⁷

Het derde thema waarover de kranten schreven werd gevormd door de overal in het land georganiseerde evenementen en activiteiten waarin disco een rol speelde. De hoofdrol, of, want dat kwam ook vaak voor, een bijrol. Als disco centraal stond en het evenement echt grootschalig was, met een landelijke zichtbaarheid, werd er ook door redacties van grote landelijke kranten aandacht aan besteed. Deze evenementen hadden vaak een min of meer incidenteel karakter en maakten voor veel lezers géén deel uit van hun eigen, alledaagse bestaan. Denk aan de feesten rondom de premières van discofilms die *de Telegraaf* organiseerde. Gevolg hiervan was dat voor zover de kranten hun lezers interpretaties van de discocultuur boden, die vaak gevormd waren in reactie op dat meest zichtbare, spectaculaire en "onalledaagse" deel van die (sub-)cultuur. Als het gaat om de aard van die interpretaties, dan zien we de scheidlijn terug tussen overwegend negatieve oordelen aan de links-progressieve kant van de pers en een veel positievere houding ter rechterzijde, lees: in *de Telegraaf*, Niet zo gek, natuurlijk, aangezien die krant zelf mede de hand had in de organisatie van een aantal van die grote evenementen.

Waren de disco-gerelateerde activiteiten kleinschaliger en lokaler, dan waren het hooguit regionale en lokale kranten die er soms iets over schreven in hun redactionele kolommen. Meestal vanuit een positieve, of minstens neutrale insteek. Maar een groot deel van wat er gebeurde in het kleinschalige domein van de discocultuur haalde alleen de krant, omdat de organisatoren – bijvoorbeeld uitgaansgelenheden – er reclame voor maakten op de advertentiepagina's. Die advertenties bieden doorgaans "per evenement" slechts summiere, feitelijke informatie en nauwelijks duiding anders dan aanbevelingen vanuit een commercieel motief. Maar ze maken tegelijkertijd wel het nodige zichtbaar van wat zich allemaal afspeelde op het kleinschalige en onspectaculaire niveau. De discocultuur was op dit niveau een tijdlang min of meer structureel verweven met het alledaagse bestaan van mensen. Wat je leest in redactionele kolommen is veelal gericht op grootschaliger en meer zichtbare evenementen.

In de secundaire literatuur komt daarbij naar voren dat discomuziek niet per se centraal stond in de discotheken. Je had discotheken in alle soorten en maten. Ook andere genres waren er te horen, zolang het maar dansbaar was. Disco werd pas in de tweede helft van de jaren '70 een uniforme muziekstijl.¹⁴⁸ Ook in disco-gerelateerde advertenties stonden bandformaties die niet alleen maar discomuziek maakten. Het ontbreken van een uniforme muziekstijl, maakte dat ook op het gebied van dansen er geen uniforme stijl was in de discotheken. Wat hier aan bijdroeg was een andere ontwikkeling. Daar waar men nog traditiegetrouw in koppels danste in de jaren '60, kon je in een discotheek ook alleen dansen of met je vriendengroep. Dansen hoefde niet volgens bepaalde regels.¹⁴⁹

Eerder noemde ik al het onderscheid dat Jenkins maakt tussen interactiviteit en participatie. Op basis daarvan is het nu de vraag welke onderdelen – van de discocultuur – die ik in dit verslag behandeld heb, het sterkst als aanknopingspunt voor participatie konden functioneren en wat meer in

¹⁴⁷ Lawrence, "Disco," 242.

¹⁴⁸ Lawrence, "Disco," 236-237.

¹⁴⁹ Lawrence, "Disco," 233-235.

de hoek van de interactiviteit zat. Hardop nadenkend zijn het vermoedelijk de kleinschalige, onspectaculaire discoactiviteiten - die het sterkst aansturen op participatiegedrag. Hoe meer disco verweven was met alledaagse praktijken, hoe waarschijnlijker het was dat men zelf invulling gaf aan discofenomenen. Denk hierbij aan het samenstellen van een disco-outfit voor een look-a-like wedstrijd bijvoorbeeld. De meer zichtbare, spectaculaire en grootschalige evenementen waar kranten over schreven, waren meer onalledaags. Vermoedelijk boden deze evenementen een minder sterk aanknopingspunt voor participatiegedrag. Het volk moest afgaan op wat de kranten schreven over de evenementen. Nederlanders hadden zo enkel interactie met de dagbladen. Denk aan de door *de Telegraaf* georganiseerde feesten.

In navolging van de analysemethode van Spigel, heb ik getracht invulling te geven aan de waarnemingsmogelijkheden en interpretatieruimte die het publiek via media aangereikt kregen. Om zo betekenis toe te kennen aan de disco-rage. In mijn geval heb ik onderzocht welke rol de Nederlandse pers had gedurende de jaren '70. Hiermee hoopte ik inzicht te bieden in hoe discopraktijken verweven waren met film en de disco-rage in relatie tot het alledaagse leven. De dagbladpers is iets wat Spigel zou typeren als een interpretatieve screen. Haar methode is er opgericht om ambiguïteiten naar boven te halen. En tegelijkertijd de onderlinge hiërarchische verhoudingen tussen de verschillende waarnemings- en interpretatiemogelijkheden bloot te leggen. Deze koppelt zij met een langetermijn politiek-maatschappelijke context. Vanwege de beperkingen van mijn onderzoek, was daar geen ruimte voor.¹⁵⁰

Ambiguïteiten vielen te constateren tussen de waarnemings- en zeker het interpretatiekader die enerzijds linkse en progressieve kranten boden en anderzijds *de Telegraaf* en het *Limburgs Dagblad*. Het verschil in signatuur tussen deze twee houdingen, maakte dat zij verschillend schreven over discofenomenen. Zij hielden er tegenstelde perspectieven op na. Zowel op het gebied van het zichtbaar maken alsmede de duiding van disco-gerelateerde fenomenen. Opvallend was dat er ook tegenstrijdigheden ontstonden binnen het linkse en progressieve gedeelte van de pers, zodra deze kranten schreven over discoster Travolta. Dan vond er regelmatig een herwaardering van de disco-rage plaats. Zij schreven niet meer uitsluitend negatief over disco als algemeen cultureel fenomeen. De disco-rage kon op een neutralere houding rekenen wanneer Travolta in de context van de nostalgische tijdgeest werd geplaatst.

De hiërarchische verhoudingen of de dominantie van bepaalde houdingen, waren sterk afhankelijk van welke kranten het lezende publiek las. De disco-rage bevond zich zoals gezegd in het spectrum van de commercie. Wanneer je *de Telegraaf* las, dan kreeg je veel voorgeschoteld over de discoster Travolta en commerciële discoactiviteiten en evenementen die men organiseerde gedurende de onderzoeksperiode. *De Telegraaf* was pro-commercie en schreef positief over disco aspecten lezers van bijvoorbeeld. De kans was groot dat wanneer je *de Volkskrant* las in de jaren '70, je op een linkse en progressieve houding kon rekenen. Zij waren kritisch op commerciële uitingen, zoals de disco-rage. Zij schreven in de eerste plaats veelal over disco als algemeen cultureel fenomeen. Het kon daarom

¹⁵⁰ Spigel, "The Rise of Television and Its Audience," 3-4, 10.

goed zijn dat lezers van *de Volkskrant* nauwelijks iets meekregen over de feesten die *de Telegraaf* organiseerde.

Het persdiscours is overigens slechts een van de middelen waarmee zo'n interpretatieruimte is opgebouwd. Andere media, zoals radio en televisie droegen daar ook aan bij. En natuurlijk ook de gesprekken die leden van het publiek onderling voerden. Een vervolgonderzoek kan daarom gericht zijn op het in kaart brengen van deze andere bijdragen aan de constructie van interpretatieruimtes. "Oral History" is een methode die hiervoor ingezet kan worden. Wat kunnen de mensen die de discorage hebben meegemaakt ons nog vertellen over wat ze daarvan waarnamen, hoe ze dit waardeerden en hoe ze er eventueel in participeerden? En wat waren vanuit hún perspectief de tegenstrijdigheden en spanningsvelden in dit alles, inclusief de "interpretatieve schermen" die hen via de media werden aangeboden? Niet alleen via de dagbladpers, maar ook en misschien zelfs nog wel meer via andere media? Als je die vragen op een rijtje zet, dringt zich de gedachte op dat wat in dit onderzoek is gepresenteerd inderdaad nog niet meer is dan een eerste aanzet naar de wisselwerking tussen film, dans, muziek en het dagelijks leven. Tijdens de late jaren '70 was de televisie in Nederland een massamedium geworden, dat naast de massapers en méér dan de bioscoop intens vervlochten was geraakt met het dagelijks leven van de bevolking en dus ook van de consumenten van de discocultuur. Dus als we die consumenten van toentertijd aan het woord willen laten, dan is dat alleen zinnig als we de rol van televisie in de discocultuur en de eventuele participatiemogelijkheden die daardoor toegankelijk werden gemaakt, in dat vervolgonderzoek meenemen.

Ondanks dat deze aspecten – vanwege de scope van dit onderzoek – niet zijn meegenomen in dit verslag, biedt mijn verslag wel een eerste aanzet tot het ontrafelen van wat participatiecultuur in Nederland was voor de intrede van digitale media. Het laat zien welke aanknopingspunten de Nederlandse dagbladpers uit de jaren '70 kon bieden, om zo het lezende publiek participatiemogelijkheden voor te houden omtrent discofenomenen. Volgens Bird zijn veel van de wetenschappelijke onderzoeken gericht op hedendaagse, digitale participatiecultuur.¹⁵¹ Met mijn onderzoek naar niet digitale participatiecultuur, bied ik een eerste stap in het vergaren van een completer inzicht in hoe participatiecultuur tot uiting kan komen. Tegelijkertijd is dit onderzoek ook een aanzet is voor het achterhalen van de veranderingen die hebben geleid tot hedendaagse (digitale) discofenomenen. Dit leidt tot een beter begrip van de relatie tussen de historische en hedendaagse participatiecultuur, stelt Gitelman.¹⁵² Met dit onderzoek heb ik in ieder geprobeerd een startpunt te bieden in het achterhalen van hoe men betekenis kon toekennen aan de disco-rage. Hoe zie jij de disco-rage? Als commerciële drek of heerlijke nostalgie?

¹⁵¹ Bird, "Are We All Producers Now," 504-506.

¹⁵² Gitelman, *Always Already New*, 21-22.

Literatuurlijst

Bird, Elizabeth. "Are We All Producers Now?: Convergence and Media Audience Practices." *Cultural Studies* 25, issue 3-4 (September 2011): 501-516. <https://doi.org/10.1080/09502386.2011.600532>.

Bird, Elizabeth. "Seeking the Historical Audience: Interdisciplinary Lessons in the Recovery of Media Practices." In *Explorations in Communication and History*, geredigeerd door Barbie Zelizer, 90-106. New York: Routledge, 2008.

Boone, Marc. *Historici en hun metier: Een inleiding tot de historische kritiek* 4^e editie. Gent: Academia Press, 2015.

Broersma, Marcel. "Nooit meer bladeren? Digitale krantenarchieven als bron." *Tijdschrift voor Mediageschiedenis* 14.2 (2012): 29-55.

Couldry, Nick. "Theorising Media as Practice." *Social Semiotics* 14 no. 2 (2004): 115-132. DOI: 10.1080/1035033042000238295.

Domsch, Sebastian. "Staging Icons, Performing Storyworlds - From Mystery Plays to Cosplay." *Film and Media Studies* 9 (2014): 125-139.

Ekström, Anders, Solveig Jülich, Frans Lundgren, en Per Wisselgren. "Participatory Media in Historical Perspective: An Introduction." In *History of Participatory Media: Politics and Publics 1750-2000*, geredigeerd door Solveig Jülich, Anders Ekström, Frans Lundgren, en Per Wisselgren., 1-9. New York: Routledge, 2012. <https://doi.org/10.4324/9780203839324-5>.

Gitelman, Lisa. *Always Already New: Media, History and the Data of Culture*. Cambridge: The MIT Press, 2006.

Guido, Laurent. "Rhythmic Bodies/Movies: Dance as Attraction in Early Film Culture." In *Cinema of Attractions Reloaded*, geredigeerd door Wanda Strauven, 137-156. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/uunl/detail.action?docID=419768>.

Hagedoorn, Berber. "Collective Cultural Memory as a TV Guide: 'Living' History and Nostalgia on the Digital Television Platform." *Film and Media Studies* 14 (2017): 71-94.

Hellema, Duco. *Nederland en de jaren zeventig*. Amsterdam: Boom, 2012.

Jenkins, Henry. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: New York University Press, 2006.

Kooijman, Jaap. "Turn the Beat Around: Richard Dyer's 'In Defence of Disco' Revisited." *Cultural Studies* 8, no. 2 (May 2005): 257-266.

Lawrence, Tim. "Disco and the Queering of the Dance Floor." *Cultural Studies* 25, no. 2 (March 2011): 230-243.

Lawrence, Tim. *Love Saves the Day: A History of American Dance Music Culture, 1970-1979*. Durham: Duke University Press, 2003.

Radway, Janice. "Reception Study: Ethnography and the Problems of Dispersed Audiences and Nomadic Subjects." *Cultural Studies* 2, no. 3 (October 1988): 359-376.

Righart, Hans. *De eindeloze jaren zestig: Geschiedenis van een generatieconflict*. Amsterdam: Uitgeverij De Arbeidspers, 1995.

Shresthova, Sangita. "Bollywood Dance as Political Participation? On Flash Mobs, New Media, and Political Potential." *Convergence: The International Journal of Research Into New Media technologies* 19, no. 3 (May, 2013): 311-317. DOI: 10.1177/1354856513486532.

Spigel, Lynn. "The Rise of Television and its Audience. Reception History as Cultural History." (Angelo State University Symposium, 1998).

Van den Broek, Ilja. "Engagement als deugd: Politieke journalistiek tijdens het kabinet-Den Uyl." In *Journalistieke cultuur in Nederland*, geredigeerd door Jo Bardoel, Chris Vos, Frank van Vree en Huub Wijfjes, 69-84. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2002.

Van der Velden, André. "Het Hofplein en de illusie van een wereldstad." In *Interbellum Rotterdam: kunst en cultuur, 1918-1940*, geredigeerd door Marlite Halbertsma, Roman Koot, P. J. A. N. Rietbergen, en Las Palmas (Rotterdam), 93-120. Rotterdam: NAI, 2001.

Online bronnen

C&A. "Clock House." Labels. Geraadpleegd op 19 Mei, 2019, <https://www.c-and-a.com/uk/en/corporate/company/about-ca/labels/>.

Delpher. "Wat zit er in Delpher?." Geraadpleegd op 16 januari, 2019. <https://www.delpher.nl/nl/platform/pages/helpitems?nid=376>.

IMDB. "Saturday Night Fever (1977)." Geraadpleegd op 30 april, 2019. <https://www.imdb.com/title/tt0076666/?ref =nv sr 2?ref =nv sr 2>.

Koninklijke Bibliotheek. "Selectie van titels: Selectie 1618-1995 alfabetisch." Geraadpleegd op 10 januari, 2019. <https://www.kb.nl/organisatie/onderzoek-expertise/digitaliseringsprojecten-in-de-kb/project-databank-digitale-dagbladen/geselecteerde-titels-en-selectieprocedure/selectie-van-titels>.

Koninklijke Bibliotheek. "Selectie van titels: 1869-1940." Geraadpleegd op 10 januari, 2019. <https://www.kb.nl/organisatie/onderzoek-expertise/digitaliseringsprojecten-in-de-kb/project-databank-digitale-dagbladen/geselecteerde-titels-en-selectieprocedure/selectie-van-titels/1869-1940>.

Koninklijke Bibliotheek. "Zoeken met operatoren in Delpher." Youtube, 26 juni, 2015. <https://www.youtube.com/watch?v=CVa00jukGqQ&feature=youtu.be>.

TMG. "Privé." Geraadpleegd op 26 maart, 2019. <https://www.tmg.nl/prive>.

Top 40. "Middle of The Road." Artiesten. Geraadpleegd op 19 mei, 2019, <https://www.top40.nl/top40-artiesten/middle-of-the-road>.

Tonny van der Horst. "Dansen bij Pschorr." *NRC-Handelsblad*, 19 juni, 2000. <https://www.nrc.nl/nieuws/2000/06/19/dansen-bij-pschorr-7499014-a105949>.

Bijlagen

Bijlage 1: Oververteenwoordiging

	Tijdsspan	totaal aantal artikelen	Totaal aantal krantentitels	Dominantie krantentitels	Landelijk/regionaal
Discocultuur	2e helft: 1978-1977	27	10	NRC-Handelsblad, Het Vrije Volk (5)	52 % landelijk
Discoester Travolta	2e helft: 1978	24	7	Telegraaf (13), Leeuwarder Courant (5)	67 % landelijk
Discoactiviteiten en evenementen	Verspreid	59	12	Telegraaf (14), Het Vrije Volk (10)	52 % Landelijk

Bijlage 2: Disco als algemeen cultureel fenomeen

	Datum:	Auteur:	Titel:	Kranttitel	Pagina	Landelijk/ Regionaal	Soort bericht	Zoekwoorden	Oorsprong/ Populariteit	Positief / Negatief	Inteferentie/Relevantie	Link:
1	15-09-71	<i>Niet vermeld</i>	Leer dansen...bij Jansen!	Het Vrije Volk	14	Regionaal	Advertentie	dans* disco* film* wedstrijd*	Populariteit	Neutraal	Danscursus Disco voor verschillende niveaus (ook wedstrijd niveau) - Rotterdam	Het Vrije Vr
2	25-09-71	<i>Niet vermeld</i>	Nationaal- Heerlerheide: In Limburgs grootste disco bar-dancing	Limburgs Dagblad	38	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Populariteit	Neutraal	Nationaal- Heerlerheide: In Limburgs grootste disco bar-dancing - dj's geven video show van artiesten + Laurel & Hardy	Limburgs D
3	10-05-75	<i>Niet vermeld</i>	Thema: Vrouw	Het Vrije Volk	8	Regionaal	Advertentie	dans* film* thema* avond	Populariteit	Neutraal	manifestatie voor en door vrouwen - slotfeest met films en disco	Het Vrije Vr
4	01-08-75	<i>Niet vermeld</i>	Nostalgie-golf verplettert pop en beat: Stijldans herovert het verloren terrein	Nieuwsblad van het Noorden	9	Regionaal	beschrijving van fenomeen/trend	disco* dans* kampioenschap *	Populariteit	Negatief	Nostalgie-rage - Stijldansen wordt afgezet tegen discotheek dansen - discodans wordt negatief afgeschilderd.	Nieuwsblad Noorden 6
5	19-02-77	Carolijn Visser	Het Turkse probleem: De verhouding tussen man en vrouw	NRC-Handelsblad	7	Landelijk	Reisverslag	dans* disco film*	Populariteit	Neutraal	Turkije: Disco/bios -ontmoetingsplek voor mannen en vrouwen.	NRC-Hande
6	28-01-78	Carolijn Visser	De kreunende, kunstmatige wereld van de discotheken	NRC-Handelsblad	23	Landelijk	Reisverslag	Dans* Disco* Film* Dancing*	Populariteit	Negatief	Manier van leven - toegangspolicy (geen hoofddeksels of spijkerbroek) - Harde muziek, felle lichten, projecteren - vloestofprojectie, harem broeken, strakke haklaarzen, haardracht, zwarte mensen lijken zich natuurlijker te bewegen. Veel verschillende soorten discotheken - muziek in platenwinkels - veelal gekleurde mensen - muziek gericht op blanke publiek - geen grote sterren onder de zwarte zangers - populair in Nederland, maar niet uitsluitend disco muziek in dancings - Eiltaire feesten - muziek stopt geen moment - Disco zou geen politieke agenda hebben (vergeleken met punk) - muziek om op te dansen, niet luisteren - geen drink, maar drugscultuur - geen gevoel meer van tijd - gaat helemaal op in de muziek - Verwijzing naar I love to love you als oorsprong voor rage (1975) - dezelfde beat en vrouwelijk gekreun Negatief: geluid vreet je op, strak en onbewogen blikken, agressieve blik, ruw dansen, robot, synthetische en passieve muziek	NRC-Hande
7	25-03-78	<i>Niet vermeld</i>	Nederlandse 'bondies' stromen binnen	de Telegraaf	19	Landelijk	Verslag van activiteit	Dans* Film* Ravenstijn*	Populariteit	Neutraal	Look-a-like wedstrijd - Blondie - inzending brieven - prijzen	de Telegraaf
8	14-04-78	Froukje Hoekstra	Saturday Night Fever: een disco-melodrama	Nieuwsblad van het Noorden	36	Regionaal	beschrijving van fenomeen/trend	dans* disco* film* wedstrijd*	Oorsprong	Negatief	Saturday night fever gebaseerd op artikel journalist Nik Cohn - New York Magazine - onderzoek naar discotheken in NY - muziek belangrijker dan film	Nieuwsblad Noorden 3

9	14-04-78	Elly de Waard	John Travolta overtuigende rocker: Opwindende discotheek-film	de Volkskrant	17	Landelijk	Review	dans* film* thema* avond	Oorsprong	Positief	Saturday night fever recensie - belang voor publiek benoemt - dans - film - muziek - Nik Cohn - New York Magazine - onderzoek naar discotheken in NY - The Tribal Rites of the new Saturday Night - Ontdekking dat de jeugd naar disco luistert ipv Neil Young of Bob Dylan Nostalgie - Travolta vergeleken met andere klassieke dansers uit films - Gene Kelly, Fred Astaire (jaren 30)	Volkskrant 3
10	14-04-78	Hans Beerekamp	De verrassende kwaliteiten van een handige disco-film	NRC-Handelsblad	7	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* film* ldool*	Oorsprong	Positief	film is illustratief voor tijdsgeest - cult-film status - De teruggang van de economie in de jaren zeventig, heeft er toegeleid dat de maatschappij als harder en uitzichtlozer wordt ervaren. De behoefte voor uitzichtloos escapisme neemt toe. Sterrenstatus vergelijking met James Dean	NRC-Handel
11	15-04-78	Stella Ruisch	Dit is de Nederlandse Blondie	de Telegraaf	95	Landelijk	Verslag van activiteit	Dans* Film* Ravensteijn*	Populariteit	Positief	Bekendmaking - Hansje van Ravensteijn - profiel - loopbaan - ambities	de Telegraaf
12	19-04-78	<i>Niet vermeld</i>	Films	De Waarheid	6	Landelijk	Advertentie	dans* disco* film* wedstrijd*	Populariteit	Neutraal	Advertentie: filmprogramma - Saturday night fever gepositioneerd als 'hit' uit amerika	De Waarheid
13	17-05-78	Tjilte de Vries	Disco- de gloednieuwe subcultuur	Het Vrije Volk	15	Regionaal	beschrijving van fenomeen/trend	dans* disco film*	Oorsprong/ Populariteit	Negatief	Rage wordt afgezet tegen oudere rages in de populaire cultuur - bestaat al 10 jaar - maar rage door platenindustrie icm filmindustrie (robert stigwood) -filmset decor -toegankelijk voor publiek - Donna Summer - disco-mode (clockwork orange) - publiek vaak nette mensen en conservatieve plannen, een lethargische houding - muziek om op te dansen, niet om naar te luisteren - wedstrijden (rangschikking in wedstrijden is van belang) draait om aanzien -muziek is niet origineel en herhalend - architectuur: hollywood (king-kong, Tarzan) - art-decostijl-consumptiecultuur - escapisme - tijdelijke romantische relaties - sociologen beschrijven disco als een terugval van conventioneel gedrag - ondanks de demonstraties uit de jaren zestig.	Het Vrije Vol
14	21-07-78	Maarten van Rooijen	Thank God It's Friday: Weinig Verheffend, Schimmig Verhaal: Vervelling In Disco	Het Parool	9	Landelijk	Review	Dans* Disco* Film* Dancing*	Oorsprong	Negatief	Saturday Night never was aanjager van de vele dans- en discotheekfilms - disco Film: Muziek belangrijker dan filmttekst - film is promotie voor een discotheebezoek	Het Parool 1
15	21-07-78	Tjilte de Vries	Film die de pan uit swingt	Het Vrije Volk	15	Regionaal	Review	dans* film* wedstrijd NOT sport* NOT Televisie	Populariteit	Positief	Nostalgie naar musicals uit jaren 30 producties uit Hollywood (Fred Astaire referentie) - Muziek grotere rol dan de film - gebaseerd op kortdurige verlangens	Het Vrije vol

16	01-09-78	<i>Niet vermeld</i>	Wanneer is't tijd voor Clock House?	de Volkskrant	24	Landelijk	Advertentie	Dans* Film* Clock House	Populariteit	Neutraal	Kruisbestuiving goed zichtbaar - discofenomeen Blondie- NL discoster Paay - Discoband Commodores - Discokleding - Kleding van C&A - Clock House - commercieel motief - aansturen op verweven met andere praktijken - bioscoop - discofilms	de Volkskrant
17	22-09-78	Eddy Determeyer	Thank God It's Friday	Nieuwsblad van het Noorden	39	Regionaal	Review	Dans* Disco* Film* Dancing*	Oorsprong/ Populariteit	Negatief	Disco rage opgedrongen door media en warenhuizen. Postief: meer dansen - Negatief: te eentonige muziek - Travolta kan niet dansen - wantrouwend tegenover discotrend - vergelijking met God (religieuze signatuur) -	Nieuwsblad van het Noorden 2
18	26-09-78	Peter Koops	Rose Royce zorgt voor pretentieloos disco-avondje	NRC-Handelsblad	6	Landelijk	Review	Dans* Disco* Film* Dancing*	Oorsprong/ Populariteit	Negatief	Travolta als aanjager van discocultuur - disco is onkruid, niet creatief, hersenloos, gericht op massale consumptie - gelegenhedzangers scoren hits - disco blijft succesvol - consumptiecultuur - CarWash - disco festival	NRC-Handelsblad
19	28-10-78	<i>Niet vermeld</i>	De platenspeurder: Nieuw verschenen langspeelplaten, musicassettes en singles van deze week	de Telegraaf	16	landelijk	Advertentie	dans* film* thema* avond	Populariteit	Neutraal	Star Wars disco (thema film)	de Telegraaf
20	25-11-78	<i>Niet vermeld</i>	De Travolta-bacil slaat omzich heen	Leeuwarder Courant	25	Regionaal	beschrijving van fenomeen/trend . - Verslag activiteit	dans* film* wedstrijd NOT sport* NOT Televisie	Populariteit	Negatief	Travolta populariteit als iets negatiefs beschouwd - bibliografie van Travolta populairder dan boek, natuur of Willem Duyts - niet alleen jeugd, maar ook volwassenen willen disco - Travolta-fever: Dansschool geeft les obv muziek uit travolta films - voor jeugd- adoloscenoten en volwassen zijn er lessen - NK: disco kampioenschap in Hilversum (Gerard Meyer jr) - provinciale voorronden (Friesland 02-12-1978 in Hardegarijp) voor solo, duo's of groepen. Randactiviteiten: Verkleedwedstrijden, non-stop-dancerace	Leeuwarder Courant 2
21	09-12-78	G. J. Nijhof	Notities naar aanleiding van een boekje van Elsevier: John Travolta en de koortsuitslag	Nederlands Dagblad	4 en 5	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* John travolta film*	Oorsprong/ Populariteit	Negatief	John Travolta is bang voor opringerigheid fans - marktpolitiek in het creëren van een ster- boek van Elsevier over travolta - hierin staat een danscursus - ook populair onder gereformeerden - Consumptiecultuur -- antwoord van Hollywood op televisie (muziekfilms) - Discotheken draaien nummers uit Toppop of TROS - disco heeft sfeer en vaart - disco-vermaak is zonde - andere sterren vertegenwoordigen tegen cultuur - linkse rebellen - de phallus gecentreerde muziek - zo ook Travolta - vulnis van Travolta verkopen - merchandise: Posters, stickers, tassen, agenda, mammon muziek populairder dan film - jeugd wil dansspasjes leren om meisjes te versieren - religieuze signatuur - stigmwood speelt in op de zonde en onzekerheid van de mens (geweld en seks)	Nederlands Dagblad 1
22	12-12-78	Cor van de Poel	Zo mag ik 't zien	Leeuwarder Courant	2	Regionaal	Review	dans* film* idool*	Populariteit	Negatief	NCRV-programma showroom: Naspelen van Grease rage. Aangestuurd door sterren/idool status van Travolta.	Leeuwarder Courant 4
23	14-12-78	<i>Niet vermeld</i>	Zou dit de tijd voor Clock House zijn?	Leeuwarder Courant	38	Regionaal	Advertentie	Dans* Film* Clock House*	Populariteit	Neutraal	Kruisbestuiving goed zichtbaar - discofenomeen Blondie- NL discoster Paay - Discoband Commodores - Discokleding - Kleding van C&A - Clock House - commercieel motief - aansturen op verweven met andere praktijken - bioscoop - discofilms	Leeuwarder Courant 4
24	30-12-78	Jim van Alphen	Disco: Pop-jaar in het teken van een slim opgezette rage	Het Parool	18	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* film* idool*	Oorsprong/ Populariteit	Neutraal	Disco typerend voor 1978 - rage opgezet door platenindustrie - weer referentie naar Nik Cohn zijn artikel over disco - travolta wordt idool - Grease als opvolger - Travolta vast onderdeel van het dagelijks leven - zelf in kleine plaatsen zijn danswedstrijden - subcultuur -film als aansturend medium	Het Parool 3
25	13-01-79	<i>Niet vermeld</i>	'Hansje omhoog of ik schiet': wie is die Nederlandse Blondie?	Limburgs Dagblad	5	Regionaal	Verslag van activiteit	Dans* Film* Ravensteijn*	Populariteit	Positief	Bekendmaking - Hansje van Ravensteijn - profiel - loopbaan - ambities - verwijzing naar C&A - Clock House	Limburgs Dagblad
26	27-08-79	Peter Koops	Nachtelijke Non-stopdisco : levensstijl in klatergoud	NRC-Handelsblad	6	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* disco film*	Oorsprong/ Populariteit	Negatief	The great american disco-disaster - door sommigen omschreven als levensstijl (oorsprong NY) - andere verafschuwen het - optreden van onbekende zwarte mensen - wereld van uiterlijkheden - Randactiviteiten: Rolschaatsen - opvoeringen van o.a Clowns, Bodybuilders, tekennaars, personages uit film Hair en Circus (Jongleurs) - gebaseerd op kortstondige verlangens -	NRC-Handelsblad
27	27-08-79	Han van der Leur	Casa-disco: Leegheid in volle Ahoy'-arena	Het Vrije Volk	3	Regionaal	Verslag van activiteit	dans* film* thema* avond	Populariteit	Negatief	nostalgie richting Elvis Presley, disco covers van andere liedjes uit de jaren '40 - modeshow - variëte nummers, lichtinstallatie - referentie naar de tv programma TROS top 50 (disco toppers), disco-architectuur - het lege karakter van disco	Het Vrije Volk

Bijlage 3: Discoster Travolta

	Datum:	Auteur:	Titel:	Kranttitel	Pagina	Landelijk/ Regionaal	Soort bericht	Zoekwoorden	Nostalgie / Travolta	Beschrijven /betogen	Positief / Negatief	Inteferentie/Relevantie	Link:
1	23-06-71	Dieuwke de Rijk	Vrouw: Er bestaat geen mode zonder seks	de Telegraaf	15	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* film* fan* rage	Nostalgie	Betogen	Neutraal	Verwijzing naar de mode uit verschillende tijdperken (nostalgie) met daarbij sekssymbolen als voorbeeld (filmsterren) - Mode draait om seks vooral bij de vrouw - oordeel is cultureel bepaald - prikkelzone verschuift door mode - verhulling:spanning gaat weg wanneer er teveel bloot is - Aanzien van dans verandert door mode - voorspelling van trend: persoonlijkheid van individu is belangrijk -	de Telegraaf 15
2	25-09-71	<i>Niet vermeld</i>	Nationaal- Heerlerheide: In Limburgs grootste disco bar-dancing	Limburgs Dagblad	38	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Nostalgie	beschrijvend	Positief	Nationaal- Heerlerheide: In Limburgs grootste disco bar-dancing - dj's geven video show van artiesten + Laurel & Hardy	Limburgs Dablad 4
3	03-12-73	Henk van der Meyden	Een Hollywoodfeest in de hoofdstad	de Telegraaf	5	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* idool*	Nostalgie	beschrijvend	Positief	Nostalgie naar oude Hollywood - gebaseerd op feesten uit andere Europese steden - Verkleedfeest - personages uit popcultuur die dansen - escapisme uit sombere en onplezierige crisis jaren 70 - viering brulloft met vrienden uit mode- en theaterwereld - positieve nostalgisch gevoelens: men ziet er verkleed beter uit dan in het echt - veel BNN'ers als gasten - mode van nu afgezet tegen mode van vroeger - maar ook popidolen van nu zijn verkleedobject - verhulling: vrouwen mooier wanneer er meer verhuuld wordt	de Telegraaf 1
4	30-11-74	<i>Niet vermeld</i>	That's Entertainment: feestelijke première voor iedereen	de Telegraaf	31	Ster	Verslag van activiteit	dans* film* Hollywood* uitgaan*	Nostalgie	beschrijvend	Positief	Aankondiging premiere thats entertainment - vergelijking met Amerikaans uitgaansleven - filmmusical - 50jarig bestaan MGM - Grote sterren van de afgelopen 50 jaar vertellen over hun ervaringen - iedereen kan deelnemen aan premiere - incl: muziekplaat, drankje, uitnodiging voor feest: Plet Zonneveld orkest met muziek uit de film - gelegenheid om te dansen	de Telegraaf 5

5	04-12-74	<i>Niet vermeld</i>	That's Entertainment: feestelijke première voor iedereen	de Telegraaf	5	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* Hollywood* uitgaan*	Nostalgie	beschrijvend	Positief	Kaartverkoop première thats entertainment - uitgaansavond - filmmusical - 50jarig bestaan MGM - Grote sterren van de afgelopen 50 jaar vertellen over hun ervaringen - Iedereen kan deelnemen aan première - incl: muziekplaat, drankje, uitnodiging voor feest: Piet Zonneveld orkest met muziek uit de film - gelegenheid om te dansen ticket lcm met overnachtingsarrangement - opbrengst naar goed doel: Kinder mishandeling - met kerstmis in de bioscoop	de Telegraaf 4
6	13-12-74	<i>Niet vermeld</i>	"That's Entertainment": Een ode aan Hollywood	de Telegraaf	11	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* Hollywood* uitgaan*	Nostalgie	beschrijvend	Positief	Verslag Thats Entertainment - Amerika en NL filmcultuur vergeleken - verkleedwedstrijd op basis van oude Hollywood - recensie van film - 800 normale NL'ers - eten, drinken en dansen tijdens feest - uitgaansavond - filmmusical - 50jarig bestaan MGM - Grote sterren van de afgelopen 50 jaar vertellen over hun ervaringen - Iedereen kan deelnemen aan première - incl: muziekplaat, drankje, uitnodiging voor feest: Piet Zonneveld orkest met muziek uit de film -	de Telegraaf 6
7	15-03-75	Henk van der Meyden	Sterren schitteren in de nacht	de Telegraaf	31	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* Hollywood* party*	Nostalgie	beschrijvend	Positief	Nostalgie-rage: mode (klederdracht), oude Hollywood feesten - verkleeden - Hollywood muziek uit jaren 20-gala-premiere: The Towering Inferno - aangekleed in stijl van film - roll Royces functioneren als taxi's - Paul Newman - Steve McQueen- Cineac Damrak is verbouwd en leent zich goed voor première - positieve recensie van film - een bal in Marriott hotel - Piet Zonneveld orkest en dansen in oude Hollywood stijl - leden van Club Prive waren uitgenodigd (privé familie) - Amerikaanse films beter en echter dan de NL variant - optreden Johnny Jordaan - Kleding mooier dan hedendaagse kleding	de Telegraaf 9
8	19-12-75	Henk van der Meyden	Het haalenbal dat de nachtmerries verdreef	de Telegraaf	11	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* uitgaan* party*	Nostalgie	beschrijvend	Positief	Gala-premiere Jaws - georganiseerd door Club Privé - Bellevue - Jaws roept realistische angst op: reacties van gasten - Rol van Showbusiness in film - dansorkest Piet Zonneveld (Glenn Miller: Moonlight serenade) - showbusiness praat - dansen om schrik van film te vergeten - vrouwen liepen tijdens de film de zaal uit - Spaanse Flamenco - feest van internationale allure - citaat voor interferentie film/dans	de Telegraaf 10

9	18-10-77	Tjitte de Vries	Ken Russel overdondert festival-zaal	Het Vrije Volk	9	Regionaal	Verslag van activiteit / review	dans* film* festival* Idool	Nostalgie	Betogen	Negatief	.Filmweek Arnhem 1977 - Gematigde eecensie film Valentino - verfilming van Idool uit de jaren '20 (valentino) - kritiek op historische accuraatheld - vnostalgie: dienstmeisjes en naaisters waren in jaren 20 fan van Valentino - Grote en kleine filmimporteurs tegen elkaar afgezet - kleine regelen wel cast & crew voor premières - oude films uit jaren 10 en 20 opnieuw uitgebracht met commentaar van actrices (nostalgie) - problemen met nitraatfilms: deze moeten gekopieerd worden anders verbranden ze - conservatie staat niet op agenda van regering - In Engeland wel.	Het Vrije Volk 4
10	18-10-77	Henk van der Meyden	De Valentino-première	de Telegraaf	19	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* Idool*	Nostalgie	beschrijvend	Positief	Valentino film gala-premiere - jaren 20' feest - Nederlandse showbusiness sterren - Tuschinski theater - Club Prive Feest -Danser Nurejev's krijgt sterrenstatus door film - onderwerp van gesprek tijdens feest - reacties van BNN'ers - nostalgische film waarin fans hysterisch worden bij opbaren van lichaam - nostalgie naar Hollywood van toen - Nationale ballet biedt ingang voor film - Popgroep die een Valentino plaat heeft gemaakt - Valentino: grootste verleider van het witte doek - Boek verschenen: Nurejev als Valentino - kleding in Valentino stijl - Prins Alexander uit Duitsland aanwezig - portret vergelijking van Nurejev en Valentino (bibliografie) - Ilerde haat verhouding met FANs - dansfenomeen	de Telegraaf 12
11	24-12-77	<i>Niet vermeld</i>	Van voor en over vrouwen: Oudste Valentino-fan	Leeuwarder Courant	21	Regionaal	beschrijving van fenomeen/trend	dans* film* Idool*	Nostalgie	Betogen	Negatief	autobiografisch verhaal van oudste fan van Valentino - ontmoeting met Valentino - fan door: foto's, archief - protesteren tegen film- vereniging voor fans gestart - ontmoetingsplek voor fans	Leeuwarder Cou 5
12	11-04-78	Henk van der Meyden	Wereldsucces na tragedie voor de nieuwe superster John Travolta	de Telegraaf	13	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* sterren* hollywood	Nostalgie/ Travolta	Betogen	Positief	filmster - door saturday Night never - afgezet tegen andere filmsterren (robert Redford/steve mcqueen en Paul Newman) - vergeleken met sex-appeal James Dean en dansmoves van Fred Astaire (nostalgie) - Club Privé feest in Tuschinsky - vergelijking met succes en showbusiness amerika - filmsterren die fan zijn — - fan letters - Fred Astaire geeft compliment - portret van Travolta: Vriendelijk en nuchter - verwijzing naar tragedie: overlijden vriendin - acteren als afleiding - contract getekend bij Robert Stigwood voor 3 films - Amerikaanse roddelpers over liefdesverhoudingen	de Telegraaf 1
13	14-04-78	Elly de Waard	John Travolta overtuigende rocker: Opwindende discotheek-film	de Volkskrant	17	Landelijk	Review	dans* film* thema* avond	Nostalgie/ Travolta	Betogen	Positief	Saturday night fever recensie - belang voor publiek benoemt - dans - film - muziek - Nik Cohn - New York Magazine - onderzoek naar discotheken in NY - The Tribal Rites of the new Saturday Night - Ontdekking dat de jeugd naar disco luistert ipv Neil Young of Bob Dylan Nostalgie - Travolta vergeleken met andere klassieke dansers uit films - Gene Kelly, Fred Astaire (jaren 30)	Volkskrant 3
14	14-04-78	Hans Beerekamp	De verrassende kwaliteiten van een handige disco-film	NRC-Handelsblad	7	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* film* Idool*	Nostalgie/ Travolta	Betogen	Positief	film is illustratief voor tijdsgesest - cult-film status - De teruggang van de economie in de jaren zeventig, heeft er toegeleid dat de maatschappij als harder en uitzichtlozer wordt ervaren. De behoefte voor uitzichtloos escapisme neemt toe. Sterrenstatus vergelijking met James Dean	NRC-Handelsbl
15	15-04-78	Henk van der Meyden	Disco-koorts In Amsterdam: Het Johnny Travolta-feest	de Telegraaf	33	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* Idool*	Nostalgie/ Travolta	beschrijvend	Positief	.John Travolta feest - Club Prive organiseert voor BNN'ers - Verkleeden als Travolta - reacties van BNN'ers showbusiness nieuws: beschrijven van portret van Travolta - Tuschinsky theater - vergeleken met Valentino (Nostalgie) - Tango Hustle als dansstijl - publiek danst mee op de stoel - foto's om feest te ervaren - vooral vrouwen als fan gecentreerd - Amerikaanse film - film stimuleert dansen (lotusband - Sandra Reemer)	de Telegraaf 1

16	17-05-78	Tjitte de Vries	Disco- de gloednieuwe subcultuur	Het Vrije Volk	15	Regionaal	beschrijving van fenomeen/trend	dans* disco film*	Nostalgie/ Travolta	Betogen	Negatief	Rage wordt afgezet tegen oudere rages in de populaire cultuur - bestaat al 10 jaar - maar rage door platenindustrie iem filmindustrie (Robert Stigwood) - filmset decor -toegankelijk voor publiek - Donna Summer - disco-mode (clockwork orange) - publiek vaak nette mensen en conservatieve plannen, een lethargische houding - muziek om op te dansen, niet om naar te luisteren - wedstrijden (rangschikking in wedstrijden is van belang) draait om aanzien -muziek is niet origineel en herhalend - architectuur: hollywood (king-kong, Tarzan) - art-decostijl- consumptiecultuur - escapisme - tijdelijke romantische relaties - sociologen beschrijven disco als een terugval van conventioneel gedrag - ondanks de demonstraties uit de jaren zestig.	<u>Het Vrije Volk 1</u>
17	16-06-78	Henk van der Meyden	Nurejef's zaterdagavond uit	de Telegraaf	15	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* film* idool*	Nostalgie/ Travolta	Betogen	Positief	travolta en nurejev als dans-idolen met elkaar in verband gebracht - Travolta is nieuwe concurrent - Travolta kwam dansen naar de filmtop - Nurejev dansst vaker en laat dit zien in de discotheek - concurrentie tussen beiden	<u>de Telegraaf 13</u>
18	16-11-78	Henk van der Meyden	Privé presenteert exclusief de Nieuwe John Travolta	de Telegraaf	19	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* film* travolta	Travolta	Betogen	Positief	Positief showbizz -John Travolta:film Grease - acteren en dansen - vergelijking met Valentino - Fans: fotoboeken, brillantine (drogist) en grammofoonplaten van Grease - privé publiceert nieuwe film van travolta (moments by moments) - inclusief foto's - ivm gebracht met eigen levensverhaal - geen dansfilm - door aflopend contract moeilijkheden om sterrenstatus te behouden	<u>de Telegraaf 3</u>
19	23-11-78	Niet vermeld	de Kleine Koerier	Leeuwarder Courant	19	Regionaal	Verslag van activiteit	dans* film* wedstrijd NOT sport* NOT Televisie	Nostalgie/ Travolta	beschrijvend / betogen	Positief	Autobiografie van schoolervaring - Fans van Grease - veel jeugdige fans (rond 12jaar) - schoolwedstrijd - look-a-like wedstrijd - vet in het haar - vervolgens dansen - uiteindelijk won niet de persoon die er het meest op leek, maar het beste kon dansen - heeft de film nog niet gezien - maar groepsdruk beweegt om toch te gaan.	<u>Leeuwarder Courant 1</u>
20	23-11-78	Niet vermeld	John Travolta zijn vrouw is in zijn armen gestorven	leeuwarder Courant	31	Regionaal	beschrijving van fenomeen/trend	dans* film* fan	Nostalgie/ Travolta	Betogen	Positief	Autobiografie uit schoolkrant - Fan van Grease en de acteurs - jaloers op dansen - heeft 6 posters en muziekplaten- en gaat naar de film grease - is al naar Saturday Night never geweest - beschrijft de nieuwste hit (Bisboys - Grease Liknit)	<u>Leeuwarder Courant 2</u>

21	25-11-78	<i>Niet vermeld</i>	De Travolta-bacil slaat omzich heen	Leeuwarder Courant	25	Regionaal	beschrijving van fenomeen/trend. - Verslag activiteit	dans* film* wedstrijd NOT sport* NOT Televisie	Travolta	Betogen	Negatief	Travolta populariteit als iets negatiefs besproken - bibliografie van Travolta populairder dan boek, natuur of Willem Duys - niet alleen jeugd, maar ook volwassenen willen disco - Travolta-fever: Dansschool geeft les obv muziek uit travolta films - voor jeugd-adeiscenten en volwassen zijn er lessen - NK: disco kampioenschap in Hilversum (Gerard Meyer jr) - provinciale voorronden (Friesland 02-12-1978 in Hardegarijp) voor solo, duo's of groepen. Randactiviteiten: Verkleedwedstrijden, non-stop-dancerace	<u>Leeuwarder!</u> 2
22	09-12-78	G. J. Nijhof	Notities naar aanleiding van een boekje van Elsevier: John Travolta en de koortsuitslag	Nederlands Dagblad	4 en 5	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* John travolta film*	Travolta	Betogen	Negatief	John Travolta is bang voor opringerigheid fans - marktpolitiek in het creëren van een ster- boek van Elsevier over travolta - hierin staat een danscursus - ook populair onder gereformeerden - Consumptiecultuur -- antwoord van Hollywood op televisie (muziekfilms) - Discotheken draaien nummers uit Toppop of TROS - disco heeft sfeer en vaart - disco-vermaak is zonde - andere sterren vertegenwoordigen tegen cultuur - linkse rebellen - de phallus gecentreerde muziek - zo ook Travolta - vulnis van Travolta verkopen - merchandise: Posters, stickers, tassen, agenda, mammon muziek populairder dan film - jeugd wil dansspasjes leren om meisjes te versieren - religieus signatuur - stigwood speelt in op de zonde en onzekerheid van de mens (geweld en seks)	<u>Nederlands!</u> 1
23	12-12-78	Cor van de Poel	Zo mag ik 't zien	Leeuwarder Courant	2	Regionaal	Review	dans* film* idool*	Travolta	beschrijvend	Negatief	NCRV-programma showroom: Naspelen van Grease rage. Aangestuurd door sterren/idool status van Travolta.	<u>Leeuwarder!</u> 4
24	30-12-78	Jim van Alphen	Disco: Pop-jaar In het teken van een slim opgezette rage	Het Parool	18	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	dans* film* idool*	Travolta	beschrijvend	Neutraal	Disco typerend voor 1978 - rage opgezet door platenindustrie - weer referentie naar Nik Cohn zijn artikel over disco - travolta wordt idool - Grease als opvolger - Travolta vast onderdeel van het dagelijks leven - zelf in kleine plaatsen zijn danswedstrijden - subcultuur - film als aansturend medium	<u>Het Parool!</u> 3

Bijlage 4: Discoactiviteiten en evenementen

	Datum:	Auteur:	Titel:	Kranttitel	Pagina	Landelijk/ Regionaal	Soort bericht	Zoekwoorden	Kleinschalig/ Grootschalig	Positief (marketing) / Negatief	Inteferentie/Relevantie	Link:
1	31-01-70	<i>Niet vermeld</i>	Acht dagen zorgeloze vakantie met uw hele gezin in een van de beroemde butlin-vakantieparken	de Telegraaf	12	Landelijk	Advertentie	dans* disco* film* wedstrijd*	Kleinschalig	Marketing	Advertentie voor bungalow park - Programma: meerdere activiteiten waaronder dans- en filmavonden- 3 soorten muziek: oude stijl, nieuwe stijl en beat.	de Telegraaf 16
2	28-02-70	<i>Niet vermeld</i>	Cortis-Bar Crazy Dog	Limburgs Dagblad	40	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Cortis-Bar Crazy Dog - Overzicht van programma: Dansopvoeringen van vrouwen - seksfilms	Limburgs Dagblad 1
3	28-02-70	<i>Niet vermeld</i>	Studio Drive-In: Dancing SOHO	Limburgs Dagblad	41	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Studio Drive-In: Dancing SOHO - film, go-go dansers - missverkiezing - lichtshow - cabaret - diaprojectie	Limburgs Dagblad 2
4	06-07-70	C. van Hoboken	Nederlands Danstheater geeft zich bloot met 'Mutations'	Trouw	2	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* prijs* publiek*	Kleinschalig	Positief	Danstheater gebruikt filmdoek met slowmotion	Trouw 2
5	21-08-70	<i>Niet vermeld</i>	Filmnieuws: Show	Algemeen Handelsblad	11	Landelijk	Review	dans* film* prijs* publiek*	Kleinschalig	Positief	Het fenomeen dansmarathon uit de jaren dertig - verfilmd door Sidney Pollack -The Shoot horses, dont they	Algemeen Handelsblad
6	15-09-71	<i>Niet vermeld</i>	Leer dansen...bij Jansen!	Het Vrije Volk	14	Regionaal	Advertentie	dans* disco* film* wedstrijd*	Kleinschalig	Marketing	Danscursus Disco voor verschillende niveaus (ook wedstrijd niveau) - Rotterdam	Het Vrije Volk 5
7	16-09-71	<i>Niet vermeld</i>	Het land van Bartje	Leeuwarder Courant	7	Regionaal	Advertentie	dans* disco* film* wedstrijd*	Kleinschalig	Marketing	Programma in bungalowpark - meerdere activiteiten waaronder dans- en filmavonden.	Leeuwarder Courant 8
8	25-09-71	<i>Niet vermeld</i>	Nationaal- Heerlerheide: in Limburgs grootste disco bar-dancing	Limburgs Dagblad	38	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Nationaal- Heerlerheide: in Limburgs grootste disco bar-dancing - dj's geven video show van artiesten + Laurel & Hardy	Limburgs Dablad 4
9	15-10-71	<i>Niet vermeld</i>	Jaar dicht geweest "d' Oude Waegh" vanavond weer open	Nieuwsblad van het Noorden	5	Regionaal	Marketing	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Horecagelegenheid opnieuw geopend - Groningen - combinatie van stripteasenummers, floorshows, films en dansen - zaal wordt verbouwd tot discotheek	Nieuwsblad van het Noord
10	06-11-71	<i>Niet vermeld</i>	Morenhoek Heerlen Centrum	Limburgs Dagblad	32	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Morenhoek Heerlen Centrum - Nachtaak - zowel film als dans	Limburgs Dagblad 3
11	05-06-72	Luuk Utrecht	Effectbejag inspireert Indiase dansgroep	de Volkskrant	5	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* thema* avond	Kleinschalig	Positief	indiaase filmsterren doen dansopvoeringen bij indiaas themafestival in NL	de Volkskrant 2

12	14-09-72	<i>Niet vermeld</i>	Oostenrijk feest mee in Franeker	Leeuwarder Courant	13	Regionaal	Marketing	dans* film* thema* avond	Kleinschalig	Marketing	Thema festival : Oostenrijk - comité van agrarische dage - verschillende activiteiten gecombineerd (wijn, muziek, volksdans) - ambassadeur Oostenrijk aanwezig, sportwedstrijd, braderie, tentoonstelling, caberet, film	Leeuwarder Courant
13	06-06-73	<i>Niet vermeld</i>	Club Grot	Het Vrije Volk	25	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Club De Grot- shows en film - stripclub, biljart, gokkasten, gratis drank	Het Vrije Volk 11
14	20-06-73	<i>Niet vermeld</i>	Club St. Tropez	Het Vrije Volk	14	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Club St. Tropez - shows en film - stripclub - gratis drank	Het Vrije Volk 8
15	22-06-73	<i>Niet vermeld</i>	Club Internationaal	Het Vrije Volk	21	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Club Internationaal - shows en film - stripclub - gratis drank	Het Vrije Volk 9
16	22-06-73	<i>Niet vermeld</i>	Klub Ossewel	Het Vrije Volk	21	Regionaal	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Klub Ossewel- shows en film - stripclub - gratis drank	Het Vrije Volk 10
17	03-12-73	Henk van der Meyden	Een Hollywoodfeest in de hoofdstad	de Telegraaf	5	Landelijk	Review	dans* film* Idool*	Grootschalig	Positief	Nostalgie naar oude Hollywood - gebaseerd op feesten uit andere Europese steden - Verkleedfeest - personages uit popcultuur die dansen - escapisme uit sombere en onplezierige crisis jaren 70 - vliering brulloft met vrienden uit mode- en theaterwereld - positieve nostalgisch gevoelens: men ziet er verkleed beter uit dan in het echt - veel BNN'ers als gasten - mode van nu afgezet tegen mode van vroeger - maar ook popidolen van nu zijn verkleedobject - verhuiling: vrouwen mooier wanneer er meer verhuuld wordt	de Telegraaf 1
18	22-04-74	Henk van der Meyden	Niemand wil Assepoester zijn	de Telegraaf	7	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* Hollywood* party*	Grootschalig	Positief	Verslag van 3-daags feest ter ere van 20jaar bestaan in Marbellaclub Zuid Spanje - eigenaar is een prins - vooral adellijk gezelschap - veel feesten: lunchen, dineren en dan feest - feesten zou een zwaarbestaan zijn voor vrouwen - royalties begeven zich met Hollywoodsterren (showbusiness binnengedrongen) - hollywoodsprookje van vroeger wordt in stand gehouden door moole mensen, feesten en hulzen - showbusiness praat - American dream - Marbella trekt aspirant actrices aan die hopen prins te vinden - verleidingspel krijgt vorm door te kijken wie met wie danst - was geen sterrenfeest	de Telegraaf 8
19	13-06-74	<i>Niet vermeld</i>	Getipt: Akhnaton	De Tijd	9	Landelijk	Advertentie	dans* film* wedstrijd NOT sport* NOT Televisie	Kleinschalig	Marketing	Rockwedstrijd evenement - op basis van film en dans Presley - hennering aan jaren 50.	De Tijd 1
20	30-11-74	<i>Niet vermeld</i>	That's Entertainment: feestelijke première voor iedereen	de Telegraaf	31	Landelijk	Marketing	dans* film* Hollywood* ultgaan*	Grootschalig	positief	Aankondiging premiere thats entertainment - vergelijking met Amerikaans uitgaansleven - filmmusical - 50jarig bestaan MGM - Grote sterren van de afgelopen 50 jaar vertellen over hun ervaringen - iedereen kan deelnemen aan premiere - incl: muziekplaat, drankje, uitnodiging voor feest: Piet Zonneveld orkest met muziek uit de film - gelegenheid om te dansen	de Telegraaf 5

21	04-12-74	<i>Niet vermeld</i>	That's Entertainment: feestelijke première voor iedereen	de Telegraaf	5	Landelijk	Marketing	dans* film* Hollywood* uitgaan*	Grootschallig	positief	Kaartverkoop premiere thats entertainment - uitgaansavond - filmmusical - 50jarig bestaan MGM - Grote sterren van de afgelopen 50 jaar vertellen over hun ervaringen - iedereen kan deelnemen aan premiere - Incl: muziekplaat, drankje, uitnodiging voor feest: Piet Zonneveld orkest met muziek uit de film - gelegenheid om te dansen ticket icm met overnachtingsarrangement - opbrengst naar goed doel: Kinder mishandeling - met kerstmis in de bioscoop	de Telegraaf 4
22	13-12-74	<i>Niet vermeld</i>	"That's Entertainment": Een ode aan Hollywood	de Telegraaf	11	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* Hollywood* uitgaan*	Grootschallig	Positief	Verslag Thats Entertainment - Amerika en NL filmcultuur vergeleken verkleedwedstrijd op basis van oude Hollywood - recensie van film - 800 normale NL'ers - eten, drinken en dansen tijdens feest - uitgaansavond - filmmusical - 50jarig bestaan MGM - Grote sterren van de afgelopen 50 jaar vertellen over hun ervaringen - iedereen kan deelnemen aan premiere - Incl: muziekplaat, drankje, uitnodiging voor feest: Piet Zonneveld orkest met muziek uit de film -	de Telegraaf 6
23	05-02-75	Thea Detiger	Pagina Vrouw presenteert de nieuwe rage: Dans De Kung Fu!	de Telegraaf	11	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschallig	Positief	Nieuwe dansstijlen - Kung Fu dansen - Instructies voor choreografie	de Telegraaf 2

24	15-03-75	Henk van der Meyden	Sterren schitteren in de nacht	de Telegraaf	31	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* Hollywood* party*	Grootschallig	Positief	Nostalgie-rage: mode (klederdracht), oude Hollywood feesten - verkleed - Hollywood muziek uit jaren 20- gala-premiere: The Towering Inferno - aangekleed in stijl van film - roll Royces functioneren als taxi's - Paul Newman - Steve McQueen- Cineac Damrak is verbouwd en leent zich goed voor premiere - positieve recensie van film - een bal in Marriott hotel - Piet Zonneveld orkest en dansen in oude Hollywood stijl - leden van Club Prive waren uitgenodigd (privé familie) - Amerikaanse films beter en echter dan de NL variant - optreden Johnny Jordaan - Kleding mooier dan hedendaagse kleding	de Telegraaf 9
25	28-03-75	<i>Niet vermeld</i>	Bezigheden voor jeugdigen in paasvakantie	Limburgs Dagblad	14	Regionaal	Advertentie	dans* film* wedstrijd NOT sport* NOT Televisie	Kleinschallig	Marketing	Buurthuis in Geleen organiseert activiteiten tijdens paasvakantie: prijsuitreikingen van wedstrijden tijdens disco-avond - sport film en dans in buurthuis	Limburger Koerier 1
26	10-05-75	<i>Niet vermeld</i>	Thema: Vrouw	Het Vrije Volk	8	Regionaal	Advertentie	dans* film* thema* avond	Kleinschallig	Marketing	manifestatie voor en door vrouwen - slotfeest met films en disco	Het Vrije Volk 6
27	13-12-75	<i>Niet vermeld</i>	Vliegrelzen vanaf 474 gulden: Jersey - omschrijving hotel - dans, film mogelijkheden	Het Parool	4	Landelijk	Advertentie	Dans* ster* Film*	Kleinschallig	Marketing	Vliegrelzen vanaf 474 gulden: Jersey - omschrijving hotel - dans, film mogelijkheden	Het Parool 4
28	19-12-75	Henk van der Meyden	Het haalenbal dat de nachtmerries verdreef	de Telegraaf	11	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* uitgaan* party*	Grootschallig	Positief	Gala-premiere Jaws - georganiseerd door Club Privé - Bellevue - Jaws roept realistische angst op: reacties van gasten - Rol van Showbusiness in film - dansorkest Piet Zonneveld (Glenn Miller: Moonlight serenade) - showbusiness praat - dansen om schrik van film te vergeten - vrouwen liepen tijdens de film de zaal uit - Spaanse Flamenco - feest van internationale allure - citaat voor interferentie film/dans	de Telegraaf 10

29	03-01-76	Niet vermeld	Als u denkt dat u alles al gezien hebt, wordt het de hoogste tijd voor onze Vakantie voor Gevorderden.	de Volkskrant	40	Landelijk	Advertentie	Dans* ster* Film*	Kleinschalig	Marketing	- Aanbieding voor vakantie - omschrijving hotel - film, dans mogelijkheden	de Volkskrant 4
30	22-12-76	Niet vermeld	Het nationale ballet	Het Vrije Volk	10	Regionaal	Advertentie	dans* film* thema* avond	Kleinschalig	Marketing	Het nationale ballet - collage van lezingen, films en dans	Het Vrije Volk 7
31	04-03-77	Hans w. Ledeboer	Interessant danswerk van Hans Tuerlings	Trouw	8	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* prijs* publiek*	Kleinschalig	Positief	Dansconservatorium Rotterdam - ballet - choreografie gebaseerd op film Le Harem - verslag/review van choreografie - onderdeel van programma Is 'cricket dans' en foto's van dansmarathon in crisistijd	Trouw 1
32	09-09-77	Niet vermeld	Vanavond begint het Jordaanfestival: Tante Na, Ome Sjors en de ronde van de Elandsgracht	De Waarheid	7	Landelijk	Marketing	dans* film* wedstrijd NOT sport* NOT Televisie	Grootschalig	Marketing	Jaarlijks Jordaan festival - nostalgie naar Jordaan van vroeger - Opera, miss-Jordaan verkiezing, cabaret, vechtsow, verschillende spellen/workshops - toch ook meer eigentijds vermaak: Film en disco,	De Waarheid 1
33	14-09-77	Niet vermeld	Vrouwenfestival in Melkweg	Het Parool	5	Landelijk	Marketing	dans* film* thema* avond	Grootschalig	Marketing	Experimenteel Thema Festival: vrouwen - gericht op meer vrouwen naar melkweg krijgen - gericht op muziek, theater, film of beeldende kunst - korte films - danser/actrice geeft voorstellingen - mannen zijn uitgesloten -	Het Parool 2
34	14-10-77	Niet vermeld	Uit: bar dancing: De Waage	Nieuwsblad van het Noorden	6	Regionaal	Advertentie	disco* dans* kampioenschap*	Kleinschalig	Marketing	dancing, danspaleis met non-stop disco	Nieuwsblad van het Noorde
35	18-10-77	Henk van der Meyden	De Valentino-première	de Telegraaf	19	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* idool*	Grootschalig	Positief	Valentino film gala-première - jaren 20' feest - Nederlandse showbusiness sterren - Tuschinski theater - Club Prive Feest - Danser Nurejev's krijgt sterrenstatus door film - onderwerp van gesprek tijdens feest - reacties van BNN'ers - nostalgische film waarin fans hysterisch worden bij opbaren van lichaam - nostalgie naar Hollywood van toen - Nationale ballet biedt ingang voor film - Popgroep die een Valentino plaat heeft gemaakt - Valentino: grootste verleider van het witte doek - Boek verschenen: Nurejev als Valentino - kleding in Valentino stijl - Prins Alexander uit Duitsland aanwezig - portret vergelijking van Nurejev en Valentino (biblografie) - Ilefde haat verhouding met FANS - dansfenomeen	de Telegraaf 12
36	18-10-77	Tjitte de Vries	Ken Russel overdondert festival-zaal	Het Vrije Volk	9	Regionaal	Verslag van activiteit / review	dans* film* festival* idool	Grootschalig	Negatief	.Filmweek Arnhem 1977 - Gematigde recensie film Valentino - verfilming van idool uit de jaren '20 (valentino) - kritiek op historische accuraatheid - nostalgie; dienstmeisjes en naalsters waren in jaren 20 fan van Valentino - Grote en kleine filmimporteurs tegen elkaar afgezet - kleine regelen wel cast & crew voor premières - oude films uit jaren 10 en 20 opnieuw uitgebracht met commentaar van actrices (nostalgie) - problemen met nitraatfilms: deze moeten gekopieerd worden anders verbranden ze - conservatie staat niet op agenda van regering - in Engeland wel.	Het Vrije Volk 4

37	11-04-78	Henk van der Meyden	Wereldsucces na tragedie voor de nieuwe superster John Travolta	de Telegraaf	13	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* hollywood	Grootschallig	Positief	Travolta filmster - feest omtrent premiere - nieuwe filmster - door saturday Night never - afgezet tegen andere filmsterren (robert Redford/steve mcqueen en Paul Newman) - vergeleken met sex-appeal James Dean en dansmoves van Fred Astaire (nostalgie) - Club Privé feest in Tuschinsky - vergelijking met succes en showbusiness amerika - filmsterren die fan zijn -- fan letters - Fred Astaire geeft compliment - portret van Travolta: Vriendelijk en nuchter - verwijzing naar tragedie: overlijden vriendin - acteren als afleiding - contract getekend bij Robert Stigwood voor 3 films - Amerikaanse roddelpers over liefdesverhoudingen	de Telegraaf 11
38	15-04-78	Henk van der Meyden	Disco-koorts in Amsterdam: Het Johnny Travolta-feest	de Telegraaf	33	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* idool*	Grootschallig	Positief	John Travolta feest - Club Prive organiseert voor BNN'ers - Verkleden als Travolta - reacties van BNN'ers showbusiness nieuws: beschrijven van portret van Travolta - Tuschinsky theater - vergeleken met Valentino (Nostalgie) - Tango Hustle als dansstijl - publiek danst mee op de stoel - foto's om feest te ervaren - vooral vrouwen als fan gecentreerd - Amerikaanse film - film stimuleert dansen (lotusband - Sandra Reemer)	de Telegraaf 14
39	19-04-78	<i>Niet vermeld</i>	Films	De Waarheid	6	Landelijk	Advertentie	dans* disco* film* wedstrijd*	Kleinschallig	Marketing	Advertentie: filmprogramma - Saturday night fever gepositioneerd als 'hit' uit amerika	De Waarheid 3
40	07-07-78	<i>Niet vermeld</i>	Houseband	de Volkskrant	13	Landelijk	Marketing/advertentie	dans* dancing* film*	Kleinschallig	Marketing	nav album release van "houseband" formatie een feest in Paradiso - band speelt in op fenomeen danswedstrijd - gepopulariseerd door Saturday Night Fever - beste paar kan trofee winnen	de Volkskrant 1

41	11-09-78	<i>Niet vermeld</i>	Doe mee aan de Limburgse kampioenschappen discodansen!	Limburgs Dagblad	2	Regionaal	Marketing/advertentie	disco* dans* kampioenschap*	Kleinschalig	Marketing	Limburgse discokampioenschappen - inschrijfgeld, fles champagne - jury - na afloop muziek - showpagina verslag	Limburgs Dagblad 7
42	23-09-78	Lex Nellissen	Disk-gokkie: The eve of the war- Jeff Wayne	Limburgs Dagblad	5	Regionaal	Review/marketing	disco* dans* kampioenschap*	Kleinschalig	Marketing	aankondiging disco-kampioenschap - populariteit discomuziek - verwijzing naar discofilms - review the eve of the war	Limburgs Dagblad 5
43	26-09-78	Peter Koops	Rose Royce zorgt voor pretentieloos disco-avondje	NRC-Handelsblad	6	Landelijk	Review	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Negatief	.Travolta als aanjager van discocultuur - disco is onkruid, niet creatief, hersenloos, gericht op massale consumptie - gelegenheidszangers scoren hits - disco blijft succesvol - consumptiecultuur - CarWash - disco-festival	NRC-Handelsblad 3
44	06-10-78	<i>Niet vermeld</i>	"Disco-dansen": beentjes in Brunssum van de vloer!	Limburgs Dagblad	5	Regionaal	Verslag van activiteit	disco* dans* kampioenschap*	Kleinschalig	Positief	Limburgse discokampioenschappen - benoeming sponsors, prijzen en winnaars	Limburgs Dagblad 6
45	09-10-78	Henk van der Meyden	Grease-koorts In Amsterdam: Nachtelijk Travolta-feest in Américaln...	de Telegraaf	7	Landelijk	Verslag van activiteit	Dans* Film* Grease	Grootschalig	Positief	Grease feest - Club Prive organiseert voor BNN'ers - Verkleed als Travolta - reacties van BNN'ers - showbusiness nieuws: Américaln Hotel - Bellavue - danswedstrijd - pseudo travolta's - discomode beschreven - patricia paay - hansje van Ravensteijn - foto's om feest te ervaren - vooral vrouwen als fan gecentreerd - Amerikaanse film - film stimuleert dansen	de Telegraaf 19
46	23-11-78	<i>Niet vermeld</i>	de Kleine Koerier	Leeuwarder Courant	19	Regionaal	Verslag van activiteit	dans* film* wedstrijd NOT sport* NOT Televisie	Kleinschalig	Positief	Autobiografie van schoolervaring - Fans van Grease - veel jeugdige fans (rond 12jaar) - schoolwedstrijd - look-a-like wedstrijd - vet in het haar - vervolgens dansen - uiteindelijk won niet de persoon die er het meest op leek, maar het beste kon dansen - heeft de film nog niet gezien - maar groepsdruk beweegt om toch te gaan.	Leeuwarder Courant 1

47	25-11-78	<i>Niet vermeld</i>	De Travolta-bacil slaat omzich heen	Leeuwarder Courant	25	Regionaal	beschrijving van fenomeen/trend - Verslag activiteit	dans* film* wedstrijd NOT sport* NOT Televisie	Kleinschalig	Negatief	Travolta populariteit als iets negatiefs beschouwd - biografie van Travolta populairder dan boek, natuur of Willem Duys - niet alleen jeugd, maar ook volwassenen willen disco - Travolta-fever: Dansschool geeft les obv muziek uit travolta films - voor jeugd- adelscenten en volwassen zijn er lessen - NK: disco kampioenschap in Hilversum (Gerard Meyer jr) - provinciale voorronden (Friesland 02-12-1978 in Hardegarijp) voor solo, duo's of groepen. Randactiviteiten: Verkleedwedstrijden, non-stop-dancerace	Leeuwarder Courant 2
48	01-12-78	<i>Niet vermeld</i>	Meyer's Metro Circus Drive In Show	Leeuwarder Courant	10	Regionaal	Advertentie	disco* dans* kampioenschap*	Kleinschalig	Marketing	Disco dans wedstrijden - verwijzing naar Travolta - Prijs voor beste danser, the look, non-stop dancing (nostalgie), ook toegang voor non-participanten	Leeuwarder Courant 9
49	14-12-78	<i>Niet vermeld</i>	Travolta	Het Vrije Volk	7	Regionaal	Verslag van activiteit	disco* dans* kampioenschap*	Kleinschalig	Positief	Wereldkampioenschap disco-dansen in London - gewonnen door Japanner - titel: Travolta	Het Vrije Volk 12
50	02-06-79	<i>Niet vermeld</i>	bar dancing discotheek: Ringo	Nieuwsblad van het Noorden	6	Regionaal	Advertentie	disco* dans* kampioenschap*	Kleinschalig	Marketing	Gerard Meyer Jr. (bekend van radiotv) - voorronde NK Disco danskampioenschappen - Prijs benoemd - locatie Veenklooster Friesland	Nieuwsblad van het No
51	07-07-79	Elsje Plantema	Indonesische dansers zoeken nationale stijl	NRC-Handelsblad	6	Landelijk	Verslag van activiteit	dans* film* thema* avond	Kleinschalig	Positief	Dansstijl - Indonesie - wordt lvm filmmuziek gebracht	NRC-Handelsblad 5
52	15-08-79	<i>Niet vermeld</i>	Casa Nova Beurs-festival	Het Parool	20	landelijk	Advertentie	Dans* ster* Film*	Grootschalig	Marketing	Casa Nova Beurs-festival - film, dans zijn onderdeel van de beurs icm met andere kraampjes - jazz- performance - link naar disco disaster festival	Het Parool 5
53	22-08-79	<i>Niet vermeld</i>	Casa Nova Beurs-festival	NRC-Handelsblad	14	landelijk	Advertentie	Dans* ster* Film*	Grootschalig	Marketing	Casa Nova Beurs-festival - film, dans zijn onderdeel van de beurs icm met andere kraampjes - jazz- performance - link naar disco disaster festival	Het Parool 5

54	22-08-79	Niet vermeld	Casa Nova Beurs-festival	NRC-Handelsblad	14	landelijk	Advertentie	Dans* ster* Film*	Grootschalig	Marketing	Casa Nova Beurs-festival - film, dans zijn onderdeel van de beurs lcn met andere kraampjes - jazz- performance - link naar disco disaster festival	NRC-Handelsblad 8
55	25-08-79	Niet vermeld	Casa Nova '79 in Rotterdam	Nieuwsblad van het Noorden	29	Regionaal	Verslag van activiteit	Dans* festival* Film*	Grootschalig	Marketing	Programmering van Casa Nova Beurs-festival - film, dans zijn onderdeel van de beurs lcn met andere kraampjes - jazz- performance - link naar disco disaster festival	Nieuwsblad van het No
56	27-08-79	Peter Koops	Nachtelijke Non-stopdisco : levensstijl in klatergoud	NRC-Handelsblad	6	Landelijk	beschrijving van fenomeen/trend - Verslag activiteit	dans* disco film*	Grootschalig	Negatief	„The great american disco-disaster - door sommigen omschreven als levensstijl (oorsprong NY) - andere verafschuwen het - optreden van onbekende zwarte mensen - wereld van uterlijkheden -Randactiviteiten: Rolschaatsen - opvoeringen van o.a Clowns, Bodybuilders, tekenaars, personages uit film <i>Hair</i> en Circus (Jongleurs)- gebaseerd op kortstondige verlangens -	NRC-Handelsblad 4
57	27-08-79	Hans van der Leur	Casa-disco: Leegheid in volle Ahoy'- arena	Het Vrije Volk	3	Regionaal	Verslag van activiteit	dans* film* thema* avond	Grootschalig	Negatief	Nostalgie richting Elvis Presley, disco covers van andere liedjes uit de jaren '40 - modeshow - variété nummers, lichtinstallatie - referentie naar de tv programma TROS top 50 (disco toppers), disco-architectuur - het lege karakter van disco	Het Vrije Volk 3
58	27-08-79	Peter Koops	Casa-disco: Leegheid in volle Ahoy'- arena	Het Vrije Volk	3	Regionaal	Verslag van activiteit	dans* film* thema* avond	Grootschalig	Negatief	„The great american disco-disaster - door sommigen omschreven als levensstijl (oorsprong NY) - andere verafschuwen het - optreden van onbekende zwarte mensen - wereld van uterlijkheden -Randactiviteiten: Rolschaatsen - opvoeringen van o.a Clowns, Bodybuilders, tekenaars, personages uit film <i>Hair</i> en Circus (Jongleurs)- gebaseerd op kortstondige verlangens -	Het Vrije Volk 3
59	28-11-79	Niet vermeld	Yab-Yum voor 25 gulden	de Telegraaf	31	landelijk	Advertentie	Dans* Disco* Film* Dancing*	Kleinschalig	Marketing	Yab-Yum voor 25 gulden - loveclub - discotheek - danseressen - bad - speciale tv-films	de Telegraaf 18